

Vestmannen

Nr 7

Bergen, 20. september 1998

14. årgang

Arne Horge og Sigurd Sandvik på Norsk Bokreidingslag

Jon Askelnad i Bokreidingslaget

Ill. barnebok frå Arne Horge

Sigurd Sandvik minnest

På Norsk Bokreidingslag, forlaget som skal halda uppe den tradisjonelle nynorsken, høgnorsken, med grunnlag i Aasen-målet, kom det i vårhavåret 1998 two verdfulle bøker for fagfolk og andre med ans for norsk mål og målsoga. Det var utgåva av Aasen-manuskripti "Målsamlingar frå Trondhjem og Tromsø Stifter" ved Jarle Bondevik, Oddvar Nes og Terje Aarset, og "Aasen-studiar I" med utgreidningar um Aasen-emne av Jarle Bondevik, Bjarne Ulvestad og Andrew Robert Linn. Bøkene kostar kr 230,- kvar, hefta, og du fær dei m.a. frå Norsk Bokreidingslag (sjå lysing s. 19). Men formannen i Norsk Bokreidingslag, Jon Askeland, fortel at fleire forvitnelege bøker er i vente i 1998.

Illustrert barnebok av Arne Horge

Manuskriptet til barneboki kom inn i fjor, og endå det ikkje er noko langt manuskript, hev det teke tid å få boki prentebudd. Ikkje so mykje for teksti som for teikningane. Boki som heiter "Gråskuggen", kann ha bod til mange aldersgrupper, vaksne medrekna, sume vil kalla forteljingi ein uvanleg og fin psykologisk studie, til dels frå romet millom draum og røynd. Forteljingi vender seg òg til små born og då trengst det teikningar. Det lukkast for Norks Bokreidingslag

å få den kjende biletkunstnaren Dagfinn Instadnes til å illustrera denne boki.

Arne Horge, gardbrukar og lærar frå Hallingdal, gav ut diktsamlingi "Rundt eit år" (Solum) i 1982; det var ei lovnadsrik samling i mål som innhald, og diktvenner tek gjerne boki fram att med millomrom. Arne Horge hev serleg gjort seg kjend med framifrå god frilansskriving i blad og avisor, millom anna utanlands og i Oslopressa. Og i Vestmannen. Han skriv ein mynstergod nynorsk, med drag av hallingmål. Det er grunn til venta med forvitne på den nye boki.

Sigurd Sandvik med minnebok

Sigurd Sandvik, folkehøgskulestyrar h.v., hev skrive fleire bøker, målrettleidningar, um suldalsmålet og anna. I 1993 gav han ut "Litl-Ola" (Norsk Bokreidingslag), ei minnebok frå ein fjellgard i Suldal, først og fremst tenkt for born. Boki som Sandvik kjem med i år, fylgjer same tråden. Titelen er "Stølsguten", og denne gongen er det ei rein minnebok for voksne, fortel Jon Askeland. Sandvik skriv lett, og boki fær bilete, noko som gjer boki meir verfull og tillokkande for lesarane. Vonleg vert det ei bok som vert å finna under mange joletre når den tid kjem.

Per Sivle i miniformat?

I 1996 gav Norsk Bokreidingslag ut eit lite Garborg-arbeid um Ivar Aasen i miniformat. Det vart ei fiks og sjeldsynt liti bok i rett nok lite upplag, men som hev gjenge godt undan. No hev Bokreidingslaget tanke um ei ny utgjeving i denne minibokrekka. seger Askeland. Det vert frå Vossa-stubbar av Sivle, men Jon Askeland kann ikkje lova fullvisst at denne boki kjem i år. Det er Trygve Lande som steller med denne bokrekka.

Norsk Målsoga i 1999

Jon Askeland reknar med at den utførlege utgåva av "Norsk Målsoga" av Gustav Indrebø først kjem i 1999.

Ordtøkjet

**Det er betre å venda
en villt fara.**

Etter Ivar Aasen

I dette bladet

Bøker på Norsk Bokreidingslag	1
Årsmelding frå Vestlandske Mållag	2
Meir målbling i Språkrådet?	3
Oav Veka: Norn	4
J. Krokvik: Hovden-salmar	5
Anders Hovden: Vert Ijos!	5
Ludv. Jerdal: Håkonshall og olsok	6
Gustav Indrebø: Garborg og «hovudformene»	8
Gunnar Rysstad (ums.)	
Fager er jordi	8
Johs. Gjerdåker: Burns-dikt	9
Ludv. Jerdal: Jury og bingospel	10
J. Krokvik: Nidaros-Trondheim	10
J. Krokvik: Bingo og skuld	11
Magne Myhren: Rikard Berge	12
L.B. Marøy: Landsmøtet i NM	14
Arne Horgre: Helge Rode	15
J. Krokvik: Setesdalsforlaget	17
Meir skarring	18
Islamsk friskule	19
Dør nynorsken snrt ut?	20

Dessutan Ordtøkjet, Vestmannalaget, småmeldingar, Sagt, Telefonen, Godt sagt, Sluttordet m.m.

Arbeidet med Norsk Målsoga skrid fram

Vestmannen høyrer at arbeidet med nyutgåva av *Norsk Målsoga* av Gustav Indrebø gjeng planfast og etter måten snøgt frametter. Det som krev tid er ein grannsam korrektur. Fyrsteamanensis Johan A. Schulze hev gjort og gjer eit stort arbeid med å prentbu verket. Skuleboknemndi åt Studentmållaget i Oslo hev løyvt pengar til utgjevingi.

Fyrste utgåva av *Norsk Målsoga* kom ut posthumt 1951, og der vanta ein viktig bok um målbrigdingar i taletmålet frå 1525 til notidi. Bolken hev sidan kome til rettes i kladd, og han vert no innarbeidd i utgåva som kjem. Dette vert soleis den fyrste utførlege utgåva av det målsogeverket som hev vorte kalla testamentet til Gustav Indrebø åt det norske folket. Professor Indrebø døydde i 1942. Han sleit med målsoga til det siste. Norskstudentar og andre med sans for norsk mål hev sakna den heilslege utgåva lenge. Boklageret er godt som skrapa for fyrsteutgåva, men sume hev late vera å kjøpa henne; dei ventar på nyutgåva der alt er med. Norsk Bokreidingslag vert utgjevar, og truleg hev det samla seg opp stor kjøpetrong. Det er einaste store målsogeverket som høver for for universitet og høgskular på retteleg norsk mål.

Lagsbyggjing og anbeheitelse-strid fremst for Vestlandske Mållag

Vestlandske Mållag og Ivar Aasen-sambandet hev årsmøte i Gimle, Kong Oscarsgata i Bergen, andre høgdi, laurdag 17. oktober kl. 11. Me gjev att noko ihopdrege utkastet til årsmelding frå formann Lars Bjarne Marøy i Vestlandske Mållag.

Svein E. Kvamsdal og Lars Bjarne Marøy heldt innleidningar på møte som målungdomen i Volda skipa til på Høgskulen 29. januar. Målungdomane fekk stor fagning fordi dei skipa til det viktige møtet, og Lars Bjarne Marøy vart intervjuva av bygdebladet Møre, som skreiv um møtet.

Heimesidor og bokmålskritikk

Olav Torheim hev laga heimesidor for Vestlandske Mållag på internett, der formannen uppmodar målfolk um å mælda seg inn. Olav Torheim hev lagt ut mange artiklar av høgnorskfolk, m.a. frå Vestmannen. Dessutan hev Torheim selt ein heil slump bøker frå Norsk Bokreidingslag yver internett.

Olden hev byrja selja drikkevatn. I fyrstningi reklamerte dei på nynorsk, sidan slo dei um til bokmål, og i innlegg prenta i Bergensavisen og Sunnmørsposten hev Vestlandske Mållag gjenge i rette med Olden.

Arbeid frametter

Gudmund Harildstad hev vendt seg til ei rad målfolk med tilbod um medlemskap i Høgnorskringen. Arbeid med skipa nye lag i Sambandet lyt fylgjast upp. Dette arbeidet lyt fylgjast upp. Styret hev dryft tanken um å vitja folkeakademii i Hordaland smed fyredrag um høgnorsken, Ivar Aasen-sambandet og Vestlandske Mållag. Eit mål er det å samla nye medlemer i Høgnorskringen til ei stemna i Oslo.

Norsk språkråd hev orda um å taka upp att anbeheitelse-saki på årsmøtet i 1999 og revidera nynorsknormalen i år 2000. Me må fylgia med i det som vert gjort.

Formannen hev dryft strategien med ymse målfolk, og fyre landsmøtet i Noregs Mållag samrådde han seg med Høgnorskringen i Oslo. Arvid Langeland frå Voss Mållag kom på landsmøtet med framlegg som vilde opna for fleire høgnorskformer i skulemålet. Det vann ikkje retteleg fram i ordskiftet, men utgangspunktet for ein høgnorskopposisjon kunde heller ikkje igonrerast av utsendingane.

Målsmenn for Ivar Aasen-sambandet forsvara i-mål og høgnorsk på landsmøtet. Mange i mållaget grin enno på nasa av oss, men me fær studnad av fleire og fleire medvitne målfolk som gjerne vil ha med i-målsfolk.

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd
Internett: sambandet.home.ml.org

Bladstyrar:
Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Rekneskapsførar:
Helge Liland
Midgeilen 16
5067 Store Milde

Prenta hjå:
Nytrykk
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07

VESTMANNALAGET

Dette er møtelista for hausthalvåret 1998. Frårekna jolemøtet vert alle møti haldne i Bryggens Museum. Fast møtetid kl. 19. Mat, kaffi og Tuftekallen er faste innslag.

Torsdag 24. september: Redaktør Olav Garvik talar um politikaren Wollert Konow frå Fana (1845-1924).

Torsdag 15. oktober: Den kjende radiokåssoren, undervisningsinspektør Jimmi Øvredal kåsserar. Emne i BT.

Torsdag 12. november: Journalist Albert Henrik Mohn talar um Mid-Austen.

Torsdag 10. desember: JOLEMØTE i Kreditkassen si gildestova i Allehelgensgata 9. høgdi. Det vert som vanleg varm mat, tale og song. Talar er enno ikkje oppsett. Til denne samkomma må ein tinga plass fyreåt, på oktobermøtet eller i telefon.

55 16 37 32.

1999:

Fyrste møtet på nyåret vert torsdag 21. januar. REisesekretær Ole Johan Hauge talar um Bosnia.

Me bed lesarane av Vestmannen notera seg møtedagane. Møti våre hev vore godt vitja, og me vonar at dei vert det frametter.

Alle møti vert kunngjorde i Bergens Tidende laurdagen fyreåt, og like eins i Vestmannen. Noter dei elles upp i Den 7. sansen straks.

Lars Bjarne Marøy, Eliasmarken 14, 5031 Laksevåg er varaformann og skrivar i laget. Tlf. 55 34 3377.

Bjarne Storheim, 5123 Sæbøvågen, tlf. 56 37 10 71 er no kassastyrar.

Ny kassastyrar i Vestlandske Mållag

Den tidlegare kassastyraren i Vestlandske Mållag hev ynskt avløysing. No hev det lukkast Ingebjørg Gilberg å finna ein kassastyrar. Det er Kolbein Totland.

Årsmøte i Høgnorskringen

Laurdag 3. oktober
kl. 13-19
(fyrste to timer målordskifte)

På Blindern, Oslo, i
NYE HELGA ENGS hus
auditorium U-31
(underhøgdi)

Nye lagslemer kann meldia seg inn på møtet. Alle velkomne!

Jostein Krokvik

NORN

Av Olav Veka

The Norn Language of Orkney and Shetland (1998) heiter ei lita bok eller snarare eit hefte som burde vera av interesse for lesarar av Vestmannen. Ho er skiven av professor i nordiske mål ved University College London, Michael P. Barnes.

Sume lesarar kjenner til omgrepene norn, som vert nytta om det gamle norske målet på øyane i vest, særleg Orknøyane og Shetland (Hjaltland), som vart tala frå vikingtida og frametter til engelsk tok heilt over på 1700-talet. Det er ikkje vanskeleg å sjå at orda *norn* og *norrøn* har same opphavet, men norn har altså fått ei særtyping om eit lite målområde innan det vestnordiske eller norrøne målvaldet.

Det Barnes har sett seg føre med denne boka, er ikkje mindre enn å laga eit oversyn eller ein slags status over den kunnskapen vi i dag har om norn, og kva slutningar vi kan dra på dette grunnlaget. Han går nøy igjennom korleis og når øyane vart busette, og kvar i Noreg dei fyrste landnåmsmennene tykkjest ha kome ifrå. Han freistar å fylgja norn så godt han kan gjennom kjeldetilfanget, særleg runeinnskrifter, skriftlege tekster i latinsk skrift, stadnamn og restar i talemålet i dag (skotsk-engelsk), særleg i ordtilfanget.

På grunnlag av desse kjeldene drøftar han nøy kvifor norn døydde ut, når det vart borte og kva særdrag det hadde utvikla i høve til opphavsmålet.

Han gjev att døme på nokre av dei 60 runeinnskriftene som finst på øyane, like eins skriftlege tekstar (t.d. diplom), nedskrivne balladar og andre oppskrifter frå talemålet. Alt er omsatt til moderne engelsk, kommentert og vurdert i høve til problemstillingane.

Til slutt i boka finst det ei grundig bokliste med oversyn over det meste (alt?) som er skrive på norn.

Barnes slår fast som at dei aller fleste av landnåmsmennene kom frå kyststroka Vest-Agder – Nord-Trøndelag. Norn utvikla seg nokså parallelt med talemålet langs denne kysten, og særleg er likskapen med målføredrag frå Vest-Agder til Sogn tydeleg, altså det vi gjerne kallar sørvestlandsks.

Av stadnamn på øyane er heile 90 % av norsk opphav, og dei peikar mot dei same kyststroka i Vest-Noreg.

I norske framstillingar vil ein finna noko ulike årstal for når norn døydde ut. Som rimeleg er kan heller ikkje Barnes fastslå nøyaktig når "dei siste ibuarane med norn som fyrste morsmål gjekk i grava", men han endar opp med midten av 1700-talet på Orknøyane og om lag 1800 på Shetland. Reint ålment må ein difor kunna seia at norn som talemålet vart borte fram mot år 1800.

I tillegg til stadnamna er det i ordtilfanget ein i dag ser tydelegaste språklegge band til Noreg. Jacob Jacobsens ordbok over norn (1928-32) inneholdt ca. 10 000 ord, og i tillegg kjem om lag 3000 i Marwicks ordsamling (1929), men i dag, 70 år seinare, reknar Barnes med at berre ein tidel av desse 13 000 orda er kjende. Denne orddauden har sjølv sagt samanheng med endringar i driftsmåtar i fiske og jordbruk, ei utvikling som vi òg ser klare paralleller til her i landet.

Boka er ei engelskspråkleg fagbok, altså inga populærvitskapleg framstilling, men det meste burde likevel vera nokså lett tilgjengeleg for norske lesarar som skjønar engelsk rimeleg godt. Det mest krevjande stoffet er oversynet over lydverk og lydutvikling, men denne bolken er òg den minst interessante for ein lekemann.

Ei bok av dette slaget, som gjev ei samla framstilling av norn på berre 60 sider, burde absolutt interessera nordmenn. Barnes skriv klart, og argumentasjonen hans er heile tida lett å fylgja, trass i varsam uttrykksmåte og mange detaljar. Kart, tekstkopiar og bilete gjev litt kvilerom i den tette framstillinga. Nokre småfeil på kartet over Noreg bryt med det faglege nivået elles i boka.

Boka kostar £ 9.95 og kan tingast m.a. frå *The Shetland Times Ltd., Lerwick, Shetland*, som også er utgjevar.

Få ein ny
tingar til
Vestmannen!

Hanna Eikrem Ruset til minne

Hanna Eikrem Ruset, Stryn i Nordfjord, døydde 24. juli. Ho var misjonærbarn, dotter til den kjende Kina-misionären P. S. Eikrem, og ho var fødd i Dengxian i Kina 17. november 1908. Seinare i år skulde ho soleis ha fylt 90 år.

Hanna Eikrem fekk nokre av sine uppvekstår i Kina, seinare flutto huslyden til Kvam i Hardanger der ho hadde ungdomsåri sine. Ho tok sjukepleiarutdanning og arbeidde i det yrket nokre år. Men i ung alder vart ho gift med Nils Ruset frå Sunnmøre som var prest, først i Kvam. Dei fekk mange gode prestear, i Leikanger, i Stryn og i Lindås. Dei var avhaldne prestefolk og fekk mange vener i kyrkjelydane sine. Hanna Eikrem Ruset var ei aktiv prestekona med mange interesser, i fyrste rekka det som høyrde til kyrkja og kristenverksem elles, men òg i sosialt og kulturelt arbeid.

Motgang og sorg møtte òg dette aktive presteparet. Den tyngste sorgi var nok då to barneborn miste livet i ei tragisk bilulukka. Hanna Eikrem Ruset hadde no vore enkja i mange år. Siste soknekallet til Ruset var i Lindås, og etter pensjonsalderen flutto dei attende til Stryn der dei òg hadde hatt gode år. Ogso etter at mannen gjekk burt, hev Hanna Eikrem Ruset vore aktiv i godt og byggjande arbeid. Ja, ho hev jamvel skrive bøker og gjeve deim ut på eige forlag. Det var attersyner og minne ho skreiv um, og det var ord til uppbyggjing. Ho var ein varm kristen personlegdom, og ho ynskte å spreida ljós i kring seg. Og gjennom bøkene ho sende ut, vann ho seg nye vener. Millom dei organisasjonar ho arbeidde for må ser skilt nemnast Det Hvide Bånd og Norsk Søndagsskoleforbund.

Ho etterlet seg two born. Av dei er sonen Kjartan Ruset som er sokneprest på Vinstra, og der er fem barneborn. Si siste kvila fær ho på Nedstryn kyrkje gard i Stryn.

Ludv. Jerdal

Stor samling Hovden-salmar

Anders Hovden:

Vert ljos!

Utvål ved Karl-Anders Hovden

Melodiandsvarleg Egil Hovland

Norsk Musikkforlag, Oslo, 1998

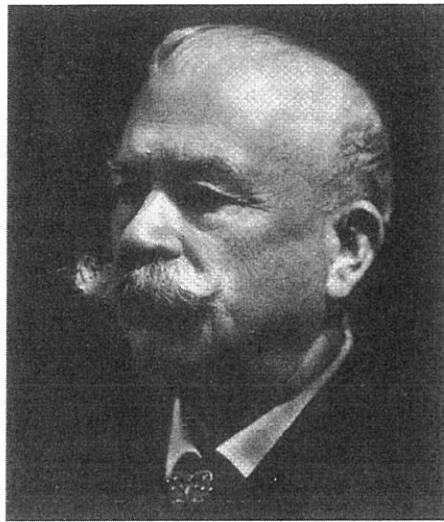
Dette er den største samlingi med Hovden-salmar som er utkomi, med 127 utvalde salmar som fyller ei fin og stor bok på 154 sidor i stort format, prudeleg innbundi. Andsvarleg for utvalet er Karl-Anders Hovden, etterkomar av salmediktaren og med den rette vyrdsmed for diktaren og diktverki hans. Han hev ei god innleiding og dertil merknader. Til alle salmane er det med notar, som godt er, og den kjende tone-diktaren og kyrkjemusikaren Egil Hovland hev stelt med notane i boki. Hovland hev tonesett fire av salmane serskt for samlingi.

Me kann trygt segja at denne salmesamlingi vil fylla eit sakn og vera til glelda for mange. Ikkje berre Hovden-salmar hev vore forfalska og ille medfarne i den sokalla Norsk Salmebok, og det er lovnadsrikt å møta tekstene på eit mål me kjenner att frå Nynorsk Salmebok som Hovden sjølv stelte med.

Anders Hovden var sambygding med Ivar Aasen, fødd i Hovdebygda i Ørsta på Sunnmøre i 1860. Han las teologi, og han fekk pengehjelp i studietidni av Aasen, som nok oppdaga dei sermerkte evnone til Hovden. Han vart ein landskjend folketalar, umstridd stundom, og vert rekna for ein av dei store norske diktarprestane, fritalande, frilynd og uredd, nokre gonger kanskje uvyrden, men alltid varm. Fyrste boki hans kom ut i 1893, sidan vart det mange bøker i dikt og prosa. Millom salmediktarane høyrer han til våre aller største.

Han skreiv alltid nynorsk, sterkt og klangrikt slik det nynorske målet lever i målføri kring i landet og slik det i stilisera form kjem fram gjennom høgnorsken. Med rette kunde Hovden, ein av dei fåtalde, skriva slike kraftfulle og manande ord som "Eg kom til byen" frå tidi då han tok til på studentskulen i hovudstaden, eit dikt som me nok ikkje finn i salmesamlingi, men i *Attersyn* (1926):

*Og då eg tala mitt heimemål,
dei skratta høglydt, flira og flein
og snudde seg mot meg kvar einaste ein.
Då fatna i bringa eit heilagt svar:
Aldri so vil eg svikta han far!*

*Då knytte eg neven i harm og svor:
Aldri so vil eg svikta ho mor!
Eg hev halde ord.*

Bakgrunnen for diktingi er gjerne kvar-dagslivet med sut og vanmod, natur og arbeid, attkjenneleg for alle, i endeframme ord. Det uteita og tilgjorde låg ikkje for Hovden. Salmane er som nemnt i hovudsak attgjevne slik Hovden skreiv dei. Med eitt undantak: ordet *yver* er, so vidt eg ser, utsiktig med over. Dette grunnar seg venteleg på ei mistyding, for "yver" i ei eller onnor form (*yve*, *yvi*, *ivi*, *øve* osb.) lever i tale i store landsluter som på Hovdens tid. I dikt og song gjer rikare vokalklang seg i mine øyro godt.

For mange lesarar vil denne Hovden-boki vera eit gildt attersyn, med salmar og songar som dei lærde og song i unge år, som "Fagert er landet", "Me gled oss no i barnekor", "Fred på jordi", "Tvang til tru er dåretale" (etter Grundtvig), "Du som tendra sol og stjerner", "Vert ljos!" og mange, mange fleire. Folk må unna seg denne boki som dertil er ei flott gåvebok, til lesnad, song og musikk.

Eg sluttar med ein Hovden-salme frå 1941, skiven two år fyrr Hovden døydde (1943), "D'er stort eiga givnad", som kanskje ikkje er av dei mest kjende:

*D'er stort eiga givnad og arbeidsmod,
men størst av alt er å vera god
og auka fred og kjærleik på ferdi –
det er so kaldt for mange i verdi!
Djupaste hugnad nokon kann nå.
det er å gjeveva, ikkje å få!*

Jostein Krokvik

Vert ljos!

"Vert ljos!" er titeldiktet på "Vert ljos! Salmar av Anders Hovden" 1998. Då høver det, tykkjer me, å taka med denne salmeteksti i tilknyting til umtala av salmesamlingi. Diktet var skrive i 1906 og det er med i Nynorsk Salmebok.

*Vert ljos! Det er det store,
det œvelege ordet
av Herrens eigen munn,
som sprengde skodde-eimen
og lyste upp i heimen
og lokka liv av aude grunn.*

*Eit ljos som ei tek ende
med Jesus han oss sende,
eit ljos med livsens glans,
som œveleg skal stråle
og leida oss til målet:
Frå dauden inn til livet hans.*

*Vert ljos! er Herrens tankar
med kvar ei sjel som vankar,
som tendra vert på jord.
Vår Gud er ljoses Fader,
som kveikte stjernerader
og sol og måne med sitt ord.*

*Vert ljos med strålar klåre
i alle hjarto såre
som græt i sorg og harm,
for deim som veglaust vankar
i kalde skoddebanksar,
lat soli renna mild og varm!*

*Guds Ande leide alle
fram mot det høge kallet
han hev oss alle sett,
at sjelene med æra
kann himlens bilet bera
som morgondogg mot solarsp-
rett!*

Anders Hovden

Håkonshall og Olsok

Av Ludv. Jerdal

Torleiv Hannaas

Fru Ingerd Hannaas

Ved olsoktider i 1998 kunde Bergen høgtida 100-årsminnen for two historiske hendingar: **Håkonshallen** vart offisielt opna etter den mangeårige etterreisingi, og den første **Olsokstemna** i Bergen var ein lekk i det fire dagars programmet. Ludv. Jerald fortel her um det som hende i 1898.

Håkonshallen låg i gløymsla

Den gamle kongehalli på Holmen i Bjørgvin er eit av dei byggverk som talar sterkt um vår gamle soga. Det er det gjævaste byggverket ifrå den tidi då Holmen var kongssæte og Bjørgvin hovudstad i Noreg. Hallen vart bygd av Håkon Håkonsson, og stod ferdig i 1261 då brudlaupet til Magnus Lagabøte vart halde der. Men harde nedgangstider fylgte. Danske lensherrar nyttet etter kvart hallen til kornbud. Lenge stod Håkonshallen jamvel utan tak. Tilmeld namnet gjekk i gløyme, hallen vart kalla "Langehuset". I 1839 fann målaren J. C. Dahl ut at kornbudi var Håkon Håkonssons *gildehall*. J. C. Dahl gjorde i 1841 upptaket til å få hallen etterreist, men møtte lite av samhug. Det vart eit vonbrot for den kjende kunstmålaren. I 1852 gjorde "Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring" ein ny freistnad. Men den uppmodingi kom ikkje lenger enn til Armédepartementet. Det såg ikkje ut til at Henrik Wergeland skulde verta sannspådd, han som hadde skrive um "Norges Kaarne": *Haakons Hal og Olafs Kirke, rejse ville de af Grus.*

Henrik Ibsen budde i Bergen i 1851-1857, og han òg såg sorgfull på at Håkonshallen låg vanskøytt:

*Du gamle Hal med de Mure graa,
hvor Uglen bygger sig Rede.*

Vestmannalaget og Henrik Krohn

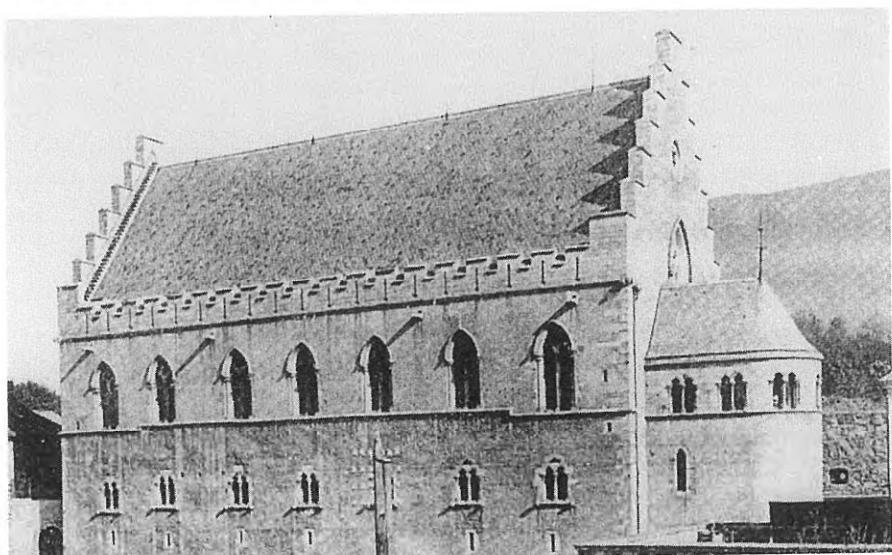
Men ingen ting vart gjort til å reisa Håkonshallen att fyrr Vestmannalaget, eld-

nen John Grieg, banksjef O. E. Henriksen og andre vart med. Dei samla inn kr 40 000, so fyrste delen av vølingsarbeidet kom i gang i 1880-82, med arkitekt P. Blix i brodden og etter plan og teikningar av domkyrje-arkitekten C. Christie.

Dei vende seg til Stortinget i 1882, men fekk avslag: Ingi løyving frå staten. Men i 1883 vart 17. mai-mannen John Lund stortingsmann, og han og stortingspresident H. E. Berner dreiv saki igjenom. Stortinget ytte pengar, og Bergens Sparebank og Samlaget gav gode tilskot. Heile restaureringi kom på kr 241 339,-. Det høyrest lite ut, men det var mange pengar i 1880-åri. Arkitekt J. A. Fischer stod fyre andre luten av arbeidet, og det vart gjort i åri 1886-1895.

Vigsling og Olsokstemna i 1898

Frå 1895 stod Håkonshallen etterreist i sitt gamle stand. Men hallen var ikkje offisielt vigsla. Vestmannalaget hadde fenge ei ny uppgangstid. Formann var den kjende Edv. G. Johannessen, kontorsjef, Shakespeare-umsetjar og nyreisar av Nordnesparken. Han var formann i Vestmannalaget i heile 29 år, og sette merke etter seg i Bergens-soga. Og han styrde laget då Håkonshallen vart vigsla på ny. Tanken på at Vestmannalaget som hadde stade i brodden for etterreisingi, også burde styra med vigslingi, kom heilt naturleg fram. Og her må ein av dei merkelege lagsmennene, yverrettssakførar Kristian Bing, nemnast serskilt. Han hadde teke opp tanken um å høgtida Olsok. No bør me skipa ei Olsokhøgtid, skrev Bing. Og når me høgtidar Olsok i Håkonshallen, so vigslar me hallen samstundes. Bing var ein kjend tind- og bre-klivar, og han hadde i 1895 skipa Bergens Fjellmannslag der han var formann

Håkonshalli 1898, restaurert etter mange forfallsår

i 20 år. Han var uppglødd for dei bergenske buekorps og hev skrive tri bøker um desse korpsi. Han sytte òg for vardar på bergensfjelli.

Tanken til Kristian Bing var at nordmenn burde møtast til olsokhøgtid i Håkonshallen, i Nidarosdomen og på Akershus. Ein av dei som studde upp um denne planen var vestmannen Olav Vevle, han var då ung lærar i Bergen og vart seinare skuledirektør i Bjørgvin bispedøme i ei lang årrekka.

Fire dagars storstemna

Stjorni i Vestmannalaget samla seg um eit fire dagars "målmannsting" i Bergen: **Målmannsstemna** 27. juli 1898, **Kappleik på hardingfela** 28. juli, og **Olsokstemna** 29. og 30. juli. Vestmannalaget hadde i 1896 halde den første kappleiken på hardingfela, no fylgte ein ny kappleik. Olsokstemna var yverrettssakførar Bings idé, og den kom i samband med vigsling av Håkonshallen.

Det kom målfolk frå mange landsluter til denne mynstringi. Millom talarane var Edv. G. Johannessen, Lars Eskeland, Johs. Lavik, Olav Vevle, Oddmund Vik, Rasmus Steinsvik, O. E. Bø og Kristian Bing.

På sjølve olsokdagen, kl. 12, vart Håkonshallen opna og vigsla av riksråd Qvam. Det var ei storlagd høgtid. Fjortan lag hadde møtt med silkefanone sine, og fanone stod uppstilte attum talarstolen ved nørdre tverrveggen i hallen. Brigade-musikken spela Edv. Griegs "Mandjevningsmarsch", og riksråd Qvam tala um den historiske hallen. Han las nokre vers av Arne Garborgs federalandssong, og han slutta med ordi: *Til dette vårt dyre fedralands heider og heppa vere halli vig!*

Nokre timer etterpå vart halli teki i bruk til den store Olsokstemna. Der tala først riksråd Qvam um St. Olav og hans livsverk. Mally Lammers song "Gud signe vårt dyre fedraland" av Blix og "Trudom" av Vinje, Johan Halvorsen spela norske folketonar på

fela og skodespelaren Dore Lavik las Henrik Krohns dikt "Haakonshalli". Thorvald Lammers song det mektige Draumkvædet, um ferdi gjenom "aurom heimi", og skalden Per Sivle las nokre av sine mektige sogekvæde.

Two som var med hev ordet

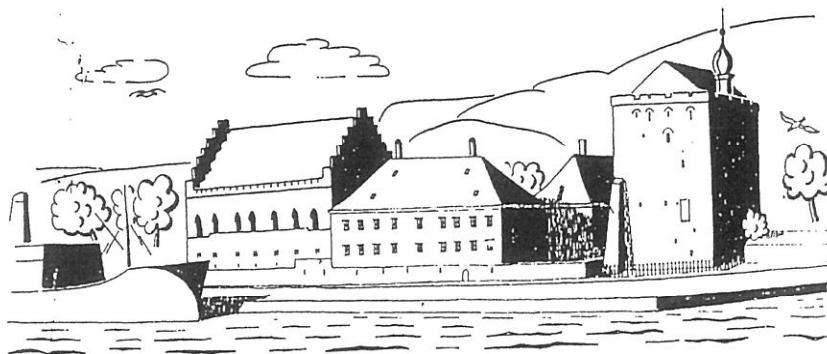
Denne Olsokstemna i Bergen i 1898 er vel den største målmannsstemna som hev vore her i landet. Eg hev desse opplysingane frå two som var med: Professor Torleiv Hannaas som hev skrive um det i boki "Vestmannalaget i femti år" og frå yverlærar og forfattar Olav Hoprekstad som hev fortalt meg um den storfelde stemna.

Torleiv Hannaas skriv: "Denne sumaren hadde eg fare fjell og finne nordigjenom fraa Sætesdal. Og eg tottest hava vel lika for ferdi. Serleg hadde eg hugnad av kappleiken og av høgtidi i Haakonshalli. Lammers og Sivle gav meg minne for livet, endaa eg hadde hørt deim fyr, baae two".

Um Sivle skriv Hannaas: "Etter Lammers kom *Per Sivle*. Han skoda seg fyrist ikring liksom han vilde heimsjå seg, og sagde so: "Sæl er eg som etter so mange lidne hundradaar atter fær bera fram norskt skaldemaal innan desse heidersmurar". So sagde han fram av dei storlagde Olavs-kvædi sine, so sterkt og traust at det berre glumde i halli. Serleg "Utferds-draapa" var skaldemål som tok".

Lang ferd til fots

Dette er ei skildring frå ei tid då ein unggut gjekk til fots "yver fjell og finne" frå Hornnes i Setesdal og til Bergen – for å uppleva ei høgtid av sjeldsynt kvalitet. Det er 100 år sidan. Og det vilde knapt ha hendt i våre dagar. Eg hev nemnt dette til minne um setesdælen Torleiv Hannaas som seinare vart ein velkjend professor i Bergen.

Teikning frå v. Håkonshalli, Kommandanthuset, Rosenkrantzårnet

Norsk ut, engelsk inn

Dagens Næringsliv fortel i eit stort uppslag 8. august at Norsk Hydro og andre verksemder tek i bruk engelsk til konsernspråk og kastar ut norsk. Endå til heilnorske og statseigde Statol er snart reide til å fylgja etter, seger konsernsjef Harald Norvik.

Toppleidingi Norsk Hydro seger at det ikkje vert rett engelsk verksemde brukar. Dei fær eit underleg slag "business-engelsk", korkje engelsk eller amerikansk, eit samansurium utan retteleg uttale eller ordtilfang. Det vert likevel forstade. Det vert ulike tolkingar og gjerne ulike meininger um kva det same engelske ordet tyder, upplyser pensjonert professor Dag Gunderson.

Målgranskurar ottast at engelsk avløysing på eitt fagfelt, lett kann føra til avløysing på andre felt. Norsk *dometap* kann eta um seg, seger fyrste-konsulent Svein Nestor i Norsk språkråd etter Dagens Næringsliv

Vestmannen minner um at sume land hev teke lovbed i bruk til vern for eige mål. Til dømes ved å nekta rettsvern for dokument på andre mål. Eller med forbod mot utanlandsk namnegjeving. Aust-europeiske land, Frankrike, Island o.a. nyttar denne rádi. Det er kulturneill sjølvverjing mot måldråp.

Skånevik folkeboksamling

Nils-Aksel Mjøs fortel at Skånevik folkebibliotek i Etne herad i Sunnhordland fyller 200 år i 1998. Det vart grunnlagt i 1798. Sokneprest Schnitler skipa til boksamlingi, som i fyrstningi hadde 37 medlemer og kring 70 bøker. Biblioteket i Skånevik er andre folkeboksamlingi i landet. Utlånsboksamlingi til Sivert Aarflot på Eikset i Volda vart skipa i 1797.

**Be om gratis
katalog**

**NYNORSK
ANTIKVARIAT**

Tilskrift:
Nynorsk Antikvariat A/S
P.b. 9243 Grønland
0134 Oslo
Telefon 22 19 02 11
Telefax 22 19 61 10

Garborg og "hovudformene" i nynorsk

Av prof. dr. Gustav Indrebø

Det vara ikkje lenge etter 1938-målbridet fyrr målfalskingi millom anna i skulebøker tok til. Dette innlegget hadde Gustav Indrebø i Bergens Tidende den 15. november 1939. Forfalskingi av nynorske litterære og andre tekster hev halde fram både i skulen og andre stader.

Nyleg kom det ut eit leseverk som vert mykje åtgått hjå deim som hev med nynorske skular å gjera: Rolfsens lesebok, nynorskutgåva 1. bandet. Heile boki er berre på "a-mål" å kalla. Det er ikkje teke det ringaste umsyn til eit rundskriv eit rundskriv frå kyrkjedepartementet 21. mars i år um at i lesebøker kann ein bruk "sideformer" (i-mål) òg i nokon mun; eit rundskriv som hadde til fyremål at leseverki skulde vera tenlege for dei mange nynorsk-skulane òg som nyttar i-målet. Ikkje heller er det teke umsyn til ei direkte fråsegn frå departementet um at "poetisk litteratur" ikkje må verta umskriven frå i-form til a-form. I denne leseboki er nynorske diktarar i haugetal umskrivne, med Arne Garborg i brodden. Eitt dikt frå sjølve "Haugtussa" er umskrive. Læreboknemndi for nynorsk, som er andsvarleg for målcensuren i boki, hev med dette sett det pedagogiske umsyn til i-målsskulane heilt til sides.

I ein artikkel på annan stad for eit par dagar sidan gav eg meg lov til å strika under at læreboknemndi hev stelt seg både vilkårlegt og urimelegt her. Eg vil no få peika på ein ting som etter mitt vitset framferdi åt nemndi i eit endå merkjelegare ljós.

Det hev nettupp kome ut ei skuleutgåva for den høgre skulen av Garborgs

"Haugtussa", og utgjevar er sjølve formannen i læreboknemndi for nynorsk [Olav Midttun]. I denne utgåva òg er nok òg den nye rettskrivingstrøya bruks og knappa trongt ikring Garborg, endå ho høver honom ringt. Det hev t.d. ført til at me hev fenge haltande rim ender og då som ikkje Garborg er skuld i, og mangt som ein lyst syrgja yver når ein er glad i musikken i Garborgs mål. Men utgjevaren hev då ikkje gjenge so langt som til å umsetja "Haugtussa" frå i-form til a-form og setja inn andre "hovudformer" som skal gå i fylge med a-formi. Grunnen er at det endefram ikkje hev late seg gjera å umsetja dette diktverket soleis, utan at det vart reint utskjempt, og det hev utgjevaren, som hev stillkjensla, merka og lote bøygja seg for.

Men når formannen i læreboknemndi sjølv hev røynt og sanna dette, då vert det verkeleg endå større grunn til å spyrja: Kvifor hev nemndi stelt seg som ho hev gjort med det leseverket for folkeskulen som er kome? Der er ikkje berre all prosa umskrivi for fot, noko som ikkje høver med rundskrivet 21. mars, men so godt som alle diki òg.

Meiner læreboknemndi at folkeskulen ikkje hev rett til å få den nynorske poesien i likso ekte form som den høgre skulen? Skal det som ikkje er fullnøggjande for den høgre skulen vera vel nok for folkeskulen?

Det kann tenkast at i sume skular kunde dei koma på å syngja ender og då. Skal dei syngja Garborg – og andre diktarar – på "hovudformer" i barneskulen, og meir på originalmål i gymnasiet?

Det er ingi meinig i at læreboknemndi fer fram med uturvande vald mot nynorske diktarar i sume leseverk, og vilkårleg set umsynet til ein stor lut av dei nynorske folkeskullane til sides, so som ho hev gjort i det utkomne bandet av Rolfsens lesebok. Og det jamvel i strid med både ord og ånd i det som kyrkjedepartementet hev sagt. Ulempor som nemndi skapar radt tarvlaust for den norske landsskulen på denne måten, er både eggjande og urettvise. Og ein lyst venta at departementet får bøtt på deim so snart og so godt som det let seg gjera.

Fager er jordi

Etter me i nr. 6 s. 15 hadde med den danske teksti på B. S. Ingemann-salmen "Dejlig er jorden", hev lesarar etterlyst den norske umsetjingi av Gunnar Torgeirsson Rysstad.

Gunnar Torgeirsson Rysstad (1867-1928) var frå Hylestad i Setesdal, Aust-Agder. I Norsk Allkunnebok er han oppførd som forfattar og politikar. Han gav ut diktsamlingane "Sukk og song" (1888), "Femti dikt" (1890), "Hugsjaa (1896) "Orren spelar" (1915), songforteljingi "Vaarnott" (1904) og sogenespelet "Vigleik" (1912). Gunnar Rysstad var ordførar i Hylestad 1914-16 og 1923-25, og stortingsmann (H) for Aust-Agder 1903-06.

Den umsette salmeteksti "Fager er jordi" er her teki frå Nynorsk Salmebok (uppl. 1949):

*Fager er jordi,
herleg er Guds himmel,
glade gjeng sjelene pil-
grimsgong.
Gjenom dei fagre
rike på jordi
gjeng me til paradis med
song.*

*Tider skal koma,
tider burt skal kverva,
ætt skal fylgja ættarrad.
Aldri skal tagna
tonen frå himlen,
sjeli sitt glade pilgrims-
kvad.*

*Englane song det
fyrst for hyrdingflokken,
vent det tona for sjeli
mødd:*

*Fred yver jordi,
menneske, gled deg,
oss er ein evig frelsar fødd!*

**Etter Ingemann ved
Gunnar Rysstad**

Robert Burns-dikt umsette av Johannes Gjerdåker

Johannes Gjerdåker gav ut umsette Burns-dikt på Samlaget i 1996. I år kjem eit nytt utval.

Robert Bruce føre slaget ved Bannockburn 13. juni 1314

*Skottar, de som stødt med mod
strid ved Bruce og Wallace stod,
vel møtt her til fall i blod
eller sigers dag!*

*No er tid og time her;
sjå kor fronten trugar nær;
sjå bak Edwards stolte hær
trældom i kvart drag.*

*Kven vil ha ei svikar-sjel?
Kven vil ha ein stympars del?
Kven vil verta kalla træl?
Lat han fly i dag!*

*Den som vil for Skottlands verd
kraftfullt svinga Fridoms-sverd;
den som valde frimanns ferd,
han med meg slå lag!*

*Skottland under framand hand?
Våre born i træleband?
Me for deira frie land
gjev vårt liv i slag!*

*Mot tyrannen vil me stå,
veldet hans til jorda slå,
lat oss fram til fridom gå
eller døy i dag.*

Renn stilt, vakre Afton

*Renn stilt, vakre Afton, langs strender mot os,
renn stilt, eg vil syngja ein song til di ros.
Mi Mary har falle i svevn ved din straum,
renn stilt, vakre elv, lat ho drøyma sin draum.*

*Du skogsfugl med etterljom langt frå di grein,
du klårmælte svarttrost med tonen så rein,
du grøn-kruna vipe, som kvitrap og kved,
høyr, lat no mi Fagre få sova i fred.*

*I kring, vakre Afton, står høglofta fjell,
der kvite og tverrkasta flaumbekkjer fell;
eg gjæter min buskap ved dugurdstid der,
og langt ut mot stova til Mary eg ser.*

*Kor kjært er ditt land i den lauvrike vår,
når sjølvstådd i småkogen kvitsymra står,
der seinkvelden tidt fellte dogg på kvar veg
lat angande bjørk løyna Mary og meg.*

*Din straum, klåre Afton, renn klår til kvar tid,
i ro framom stova til Mary du glid;
kor leiksamt ditt vatn hennar føter vil två
når ho sankar blomar på veg langs di å!*

*Renn stilt, vakre Afton, all natti avstad,
renn stilt, gode elv, du, det syng om, mitt kvad.
Mi Mary er svævd ved din gyllande straum;
renn stilt, gode elv, lat ho drøyma sin draum.*

Min Eppie

*Og – å, min Eppie,
min kjærast, min Eppie:
Kven vart ikkje heppi
med Eppie Adair?
Med deg vil eg leva
og slita og streva,
heilt tru i all æva,
min Eppie Adair!*

*Og – å, min Eppie,
min kjærast, min Eppie:
Kven vart ikkje heppi
med Eppie Adair?
Men – glede, vik frå meg,
lat vanæra nå meg
om eg vil forsmå deg,
min Eppie Adair!*

Sagt:

Dei nikkar

Så kjem EØS-pålegga dettande, og det fyrste av desse var tvungen gjødselplan. Der må vera ein del EU/EØS-tilhengjarar som ler godt av bonestanden som er i ferd med å bli den mest EU-tilpassa i Europa. Og når pålegget om gjødselplanar kjem, kva gjer så Bondelaget sentralt og lokalt? Jau, ein nikkar.

Halvor Lognvik, Rauland, i Nationen

Organisasjonsbyggjing

Organisasjonsbyggjing er ikkje noko trylleord. Det er ikkje noko ein gjer unna på eit kurs eller eit seminar. Å byggje NMU er å taka tak i dei krefte me har, kopla dei med ideane våre – og arbeida for å få fleire med på dei.

Magnus Bernhardsen i Motmæle

Social skamløyse

Social skamløyse i eitt høve kann godt semjast med *socialt smålate* i eit anna. Soleis er eit socialt fænomen lett å skyna, som elles hadde vore uskynande. Plent dei same folk som ligg på magen og sleikjer dansk sputt, er socialt skamlause mot dei "innfødde". Dette er dessverre i "kjøtet bore", og ikkje berre i klædi skore".

Nikolaus Gjelsvik i "Von og veg"

Mål

Det er artig å sjå korleis folk har halde på språket sitt når dei har busett seg ein annan stad enn der dei kjem frå opphavleg. Dei albanske minoritetane i Italia er mellom dei best organiserte minoritetane som finst. I Italia er det òg kroatiske landsbyar, dei har eit sterkt medvit om kvar dei kjem ifrå. Og tenk at det finst Walisarar i Patagonia! Det er spanande med folk som er på stader dei ikkje skulle vore, på eit vis. Dei har ofte halde på språket sitt, og dei fortel historia om kvar dei kjem frå. Dei syner kor viktig språket er for at kulturen og serpreget skal halda seg.

Magnus Bernhardsen til Motmæle

Heimleg målkjensla

Det er den heimlege målkjensla ein må taka umsyn til, ifall ikkje målet skal glida reint ut.

Nikolaus Gjelsvik, "Von og veg"

Jury og bingospel!

Dei som spelar bingo er vel nokso visse på at det er heilt uvisst um dei vinn eller taper. Det er slumpen som avgjer.

I heller lang tid hev nok mange havt ei kjensla av at det er likeeins når *juryen* sit samla i lagmannsretten og skal svara ja eller nei på spørsmålet um den sakgevne er skuldig.

Det er ingen grunn til å rekna upp juryavgjerdslor som hev vekt stor undring og som hev fenge fleire og fleire til å meina at no er den gamle jurykipnaden mogen for avløysing. Sterkast kom det spørsmålet etter frikjenningsdomen i Gulating lagmannsrett i Stavanger i den sokalla Birgittesaki, den uhyggelege mordsaki frå Kopervik. Fetteren til Birgitte vart dømd i heradsretten, i lagmannsretten vart han frikjend. Til yvermål vart han dagen etterpå dømd til å betala foreldri til Birgitte eit vederlag på 100 000 kronor. Dei tri fagdomarane felte den domen. Dei skreiv i grunngjevingi at det er sterke grunnar som talar for at fetteren er mordaren. Lagmann Steinar Trovåg hadde i si utgreiding til lagmannsretten klårt gjeve uttrykk for det same.

Etterpå er det kome fram at juryen var delt um lag på midten. Røystetali skal ha vore 5-5 eller 4-6.

Avgjerdsla i juryen fekk juryformannen, adjunkt Bjarne Ogne frå

Stavanger, til å syngja ut um meiningsløysa. Han sa at han aldri meir vil vera medlem av ein jury. Her hadde han opplevt ein jury som hadde avgjort saki fyrr dei kom i rettssalen, dei var "forutmittatt". Dei visste kva dei vilde røysta. Det som hende i rettssalen fekk ikkje nemnande innverknad på folk som alt hadde teke stoda, Når ein so veit at minst sju av dei ti i juryen må røysta for dom, elles vert det frikjenning, då melder ordet bingo seg sterkt.

Dersom våre lovgjevarar ikkje høyer på det som juryformannen i Stavanger hev sunge ut um, so må det vera noko åfått med rettskjensla.

Etter denne domen hev både riksadvokat Tor-Aksel Busch, formannen i Den Norske Advokatforening Atle Heljesen, fyrste statsadvokat Walter Wangberg og fleire gjeve ord for at jurykipnaden bør få avløysing. Serleg er dei inne på at ein jury aldri grunngjev svari sine. Dermed fær ingen vita kva vurderingar som ligg til grunn. Og skulde det vera so at fleirtalet i ein jury hadde avgjort korleis dei vilde røysta alt fyrr dei kom i rettssalen, då er den sunne folkelege fornuft fråverande.

Jurykipnaden er, på trass av sin lange historiske bakgrunn, mogen for avskiping. Bingospelet bør no ut or rettssalane.

Ludv. Jerdal

Nidaros - Trondheim

Gustav Indrebø skreiv på grunnlag av vitskapleg gransking ei utgreiding um Nidaors-namnet – *Nidarosnamnet og Trondhjemsnamnet i Noreg* (Oslo 1930). Han kjem til at Nidaros er det gamle trøndskje og eldst kjende namnet på byen. *Trondheim* var namn på den trøndskje umkransen, og *Trondhjem* er eit nyare fordanska namn. Av dei two norske namni meiner Indrebø at Nidaros er det naturlegast å velja, sidan det er det eldste bynamnet som me kjenner, og det hev historisk innhald for heile nasjonen; det knyter eit samband med fortidi som hev verd for heile folket vår

Til 900-årshøgtidi for byen vart det i 1929 vedteke i Stortinget at namnet skulde skifta frå Trondhjem til Nidaros. I Nidaros var det i folkerøysting stort fleirtal for det danske namnet, og det kom til sterkt motmæle med mykje uppstyr, der agitasjonen

dessutan vende seg mot synsmåtar i dei trøndskje bygdene. Fanatismen var sterkt millom *trondhjemmarane*, med utskjelling, mobbing, personforfylgjing, ruteknusing og valdsgjerninger. I 1931 bøyde Stortinget av, og det vart vedtak um kompromissnamnet Trondheim. Sjå Bjarne Slapgard: *Omkring namnestriden Trondhjem-Nidaros-Trondheim* (Trondheim 1977). Det hev vore hevd at etterpå at byfolket hadde valt onnorleis um framlegget hadde kome derifrå, og bynamnet ikkje vart trengt yver hovudet på dei utanifrå av statsmaktene.

Verdsens gang stogga ikkje i 1931. 60 år etterpå, i 1991, fekk ordføraren (H) i trønderhovudstaden den idéen at byen skulde umdøypast til Trondhjem – den ordføraren som nyleg fekk avløsing. Han tenkte nok på ålmenn samling og politisk

Til s. 11

Bingospel og skuldspursmål

Det var tankevekkjande å lesa innlegget til Ludv. Jerdal um at bingospillet må ut or rettssalane. Med det er meint at jurykipnaden må avskipast – med grunngeving i ei dagnær og syrgeleg sak som hev vore mykje umskrivi og umtala. I innlegget finn me ingen mottankar; det er vist til tri juristar høgt på rangstigen som visst nok meiner ei avskiping er ynskjeleg.

No vil sume juristar – slett ikkje alle – ha jurysystemet burt. Slik hev det i røyndi vore sidan juryskipnaden vart innført i Noreg i 1887, etter stor politisk strid mot det som Steinars Schjøtt kalla *embetsmannsdomstolen* (i *Norriga Soga*, 4.utg. 1900). Hjå oss er *juryen – lagretta* – samansett av 10 valde lekfolk som avgjer skuldspursmålet for lagmannsrett. Minst 7 i lagretta må røysta for dom um den *sakgevne* eller *straffsøkte* skal få skuldi. Eg kann ikkje sjå at dette er bingo; det er ein freistnad på å få skuldspursmålet avgjort i samsvar med ålmenn rettskjensla.

Juryskipnad hev dei i mange land, i Storbritannia heilt frå 1100-talet. Sumstad hev juryen vidare uppgåvor, og i m.a. USA må utsegni frå juryen vera samrøystes om nokon skal skuldkjennast.

Verste broti på rettskjensla i Noreg er nok juristar andsvarlege for. Soleis med motvilje imot å retta på mistak i

rettsstellet, t.d. ny prøving av rettsavgerder som er tvilsame eller meiningslause for folk flest. Fagfolk hev fagpresisje å tenkja på. Vart noko betre der som juristar skulde avgjera skuldspursmålet i saker utan tilståing eller klåre prov – det er i slike tvilssaker juryen kjem i sørkjeloset? Nei, juristar er ikkje meir enn menneske, og dei er ikkje meir synske enn lekfolk.

Bør det vera grunngjeving frå lagretta? Det ligg i nei-svar frå juryen at det er tvil um skuldi, i ja-svar at skuldkjenni er tvillaus. Trengst meir? I ei sak som fyreåt er mykje framme, vert alle noko påverka av opplysningar i media, lekfolk som fagfolk. Dét er ikkje noko argument imot juryskipnaden. Eit ankepunkt i Birgitte-saki er at fagdomarane i sivilsak dømde sakgevne til skadebot etter han var frikjend i straffesak. Men dette er ikkje juryen å lasta! Um juryskipnaden burde vølast litt på, t.d. utnemningsmåten som i dag er partipolitisk, eller ved samrøysteskrav til vilkår for domfelling, veit eg ikkje. Men sjølvé systemet må få vera i fred til ein tydeleg meir pålitande avløysar skulde syna seg. Det finst ikkje i dag. Eit lyte-laust rettsstell kjem aldri, og det er alltid betre at 10 vert frikjende med urette enn at éin skuldaus vert dømd!

Jostein Krokvik

Frå s. 10

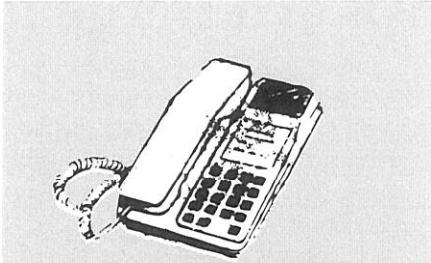
vinst. Adresseavisen var kanskje på lina med ordføraren, og dei sette i gang meiningsmæling. Folk kunde ringja til avisas, og ihugen var stor. Heile 3158 lesarar ringde og sa si meinings. Og visseleg. 1497 av dei som ringde heldt på Trondhjem. Men fleirtal var det ikkje. 835 vilde ha Trondheim. Og kaldsturten var at på laglike mange vilde ha Nidaros – 826. Det ligg nær å tru at alle dei som ikkje ringde knapt hadde noko brennande ynskje um å få att det kolonimerkte namnet. Ordføraren, ein umtykt mann, skyna teikningi og sa at framlegg um namneskifte vilde han ikkje koma med. I dag er folk i trønderhovudstaden soleis kløyvde i syn på bynamnet – millom *Trondheim*, *Trondhjem* og *Nidaros*.

Nidaros er ikkje noko daudt namn. Det heiter Nidaros bispedøme, Nidaros hadde ein gong erkebispestol, Nidarosdomen hev det alltid heitt og det hender nye firma tek Nidaros med i firmanamnet. Det er like

legitimt å arbeida for at byen fær att det historisk rettaste norske namnet, som det var at Oslo fekk att sitt namn i 1924. Og som det er for finnane å kalla Turku med sitt finske namn, for litauarane å kalla Vilnius med sitt namn og for afrikanske folk å velja heimlege namn på sine land og byar i staden for koloninamni. Og for russarane som etter folkerøysting skifta ut Leningrad med eldste namnet på byen, Sankt Petersburg.

Ei liti sak? Kanskje. Men sume unge målfolk i trønderhovustaden brukar regel-fast namnet Nidaros. Dei hev soga med seg. Nasjonaliteten er vedvarande ei kraft, det finst det mange døme på, gode som det motsette. Men dette er i so måte ei harmlaus sak. Attåt dei historiske og nasjonale grunnane som talar for Nidaros-namnet, eit sokkjent namn som nådde vidt utanfor Noreg, er Nidaros dessutan det vakraste namnet på byen.

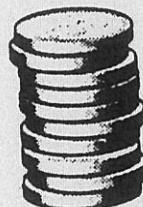
Jostein Krokvik

Det beste som hev hendt-

Det er det beste som hev hendt! segjer ein lesar til oss, han er lagmann i Noregs Mållag. Han tenjer på høgnorsksamlingi i Volda på Sunnmøre.

Kven kann venta framgang for ein nynorsk som vil vera ei avart av bokmål? Er det underleg at folk snur ryggen til eit norsk målstrev som ikkje vil vera norsk? Endleg samlast ungdom kring ein nynorsk som kjennest ved sine eige røter. Det er ikkje berre det beste som hev hendt, men meg gjev det større voner enn eg hadde tidlegare. Segjer lesaren vår.

Gåvor til Vestmannen

"Upp til arbeid, upp til strid, dertil heve me fengje vår tid!" skreiv ein gjevar til oss saman med ein munaleg sum til bladet. Han la til:

Eg er so gamal og grå, so dette er måten eg lyt gjera det på!

Dette er ikkje heilt rett det med alderen, men gåvone kjem vel med utan umsyn til gjevaralder. Ja, gåvone hev vore med og lyft fram Vestmannen heile tidi frå byrjingi av. Me lit på offervilje og kravlaus idealisme.

Håvard Tangen, Oslo, 50. Reidar Thornes, Oslo, 1000.

I alt kr 1050,-

Hjarteleg takk frå Vestmannen

Rikard Berge folkekulturgranskar og måldyrkar

Av Magne Myhren

Rikard Berge var fødd på Rauland i 1881 og døydde i Skien i 1969. Han vokste opp hjå morfar, Rikard A. Berge (1815-1902) - ein kjend og akta mann i bygdestyring og kulturliv. Bergs-ætta var evnerik og femnde vidt. R. B. var syskenbarn med Eivind Groven og trimenning med Tarjei Vesaas og Aslaug og Dyre Vaa.

R. B. tok lærarprøva og var skulemeister ei tid. Han tok ikkje examen artium, men ein vetter fylgte han fyrelsesingar ved UiO hjå Moltke Moe og var til Kjøbenhavn og sökte råd hjå Axel Olrik, men etter eigne utsegner lærde han lite av det. R. B. var ein bråmogen granskar som la eigne lamer jamvel um han var sjølvlærd og vanta akademisk status. Frå tidleg ungdom av var han både sjølvtrygg og sjølvbyrg. Det tør godt i bøkene Norsk visefugg og Myllarguten som han sende ut 23 og 27 år gammal.

Då R. B. gifte seg med Johanna Bugge, dotter av Sophus Bugge, fekk han tilgjenge til uppskriftmengdene etter ver-faren, m a 1200 balladeuppskrifter. R. B. og kona meinte dei hadde ervervet til desse manuskripti, men UiO vilde ha dei, og ervingane tapte i retten. Dette vart upphavet til ein tragisk strid millom R. B. og "Norsk folkeminnesamling" ved Knut Liestøl. Liestøl vilde ha sentralinstitutt der tilfang frå heile landet skulle katalogiserast. R. B. meinte det var gale å la kulturskattar støva ned i hovudstaden. Han ynskte seg arkiv og samlingar (musé) kring i fylki og i bygd og by, og slike lokale einingar skulle samarbeida med dei sentrale. Han ordla synsmåtar på det i skriftene "Bygdesamlingar" (1907) og "Decentralisation" (1920).

R. B. skipa "Landslaget for folkeminnesamlarar" i 1919. Året etter skipa Liestøl "Norsk folkeminnelag", og dei fekk statsløyving. Av desse to hadde R. B. breidaste bakgrunnen som feltarbeidar og granskars i emnet, og han skreiv i 1920 at Liestøl "ikkje hadde ofra nokor tid av sitt liv på innsamling." Dette valda at Liestøl og R. B. ikkje kom i gang med den vitskaplege folkeviseutgåva. Liestøl vilde ikkje ha noko å gjera med tidsskriftet Norsk folkekultur som R. B. gav ut med statsløyving 1915-35. Løyvingi fall burt då Liestøl var kyrkjerikssråd. Norske kulturstyremakter ytte ingen

prentestønad til Norsk bondesylv. Sume andre skrifter også gav R. B. ut "på eigen kostnad".

Berge var folkekulturgranskar i vid meinings - museumsmann, tradisjonssamlar, tekstutgjevar og forfattar. Han var berre 12 år då han tok til å skriva ned folketradisjonar - fyrt heime på Rauland - seinare for han i dei fleste telemarks-bygdeane (frårekna Grenland) og noko elles i landet med - t d i Suldal og i Hallingdal. Han skreiv ned allslags folke-diktning og upplysningar um det meste som knytte seg til arbeidsliv, sed og skikk. Lausleg rekna førde han meir enn 40000 A5 sidor i pennen etter forteljing - i god språkleg attgjeving og med lettleselag hand. Og han la seg jamt etter å få med alle slags upplysningar um bruk og samanheng. Samlingane er greide å finna fram i, for han laga innhaldsregister til dei.

Tidleg var R. B. aktiv i lokalt museumsarbeid. I 1907 og 1909 var han med og fekk i stand bygdemusé i Kviteseid og Fyresdal. Frå 1916 til 1951 var han fylkeskonservator i Telemark, og då gjorde han Brekke muséum i Skien til eit sentrum i norsk folkekulturgransking. Han fekk registrert på nytt og skildra kvar einaste gjenstand i samlingane der. Han skilde ut kulturumrådi i fylket, Grenland, Vest-Telemark, Aust-Telemark og Tinn. Han fekk sett upp ein eldfast bygning. Elles vart det låkt med vedlikehald, for dei harde tretti-åri med påfylgjande krig og etterreising gav magre løyingar til kulturvern.

Han sende frå seg mange bøker med folkeminne: Norsk visefugg (1904) ei samling med balladar, bygdevisor, stev og slåtterim, Stev fraa Telemark I-II nystev (1908 og 1909), Norsk bondeliv i segn og soga (1910), Eventyr og segnir (1910), Norske Folkevisur (1911) mest or samlingane etter S. Bugge, Norske eventyr og sagn I-II og også med uppskrifter etter S. Bugge (1911 og 1913) og Norske folkeeventyr (1914) og saman med O. Olafsen, Villandsætten i Hallingdal (1916). Mange av bøkene har innhaldsfylte og grundige fyreord og merknader. Han skreiv um heilage steinar og mogelege gude-bilete og Husgudar i Noreg (1920) og elles einskildstudiar over segner og visor. Han laga granskingshistoriske yver-syner,

"Norsk folkevisearbeid" (1917) og skildra eldre norske folkeminnesamlarar. Han forsvara M. B. Landstad mot kritikken frå S. Bugge og S. Grundtvig; um Landstad restituerte, braut han ikkje frå-segnlina, og Landstad var i so måte varsamare enn andre i samtid.

R. B. hevda at skulde ein skyna folkekulturen, måtte ein visa fram det miljøet denne kulturen vokste fram or og livde i. Boki Norsk sogukunst (1924) var

ein freistnad på å syne prøvur på norsk sogukunst slik som vår tid hev teke mot ho frå fedrane. Men for å skyna kunsti må ein hava miljøet, og difor er kvar sogusegjar skildra fyrst og so kjem sogune hans.

Boki er også frukt av tankar som fekk teoretisk utforming i ei rekkje studiar, "Norsk eventyrstil". R. B. meinte Asbjørnsen og Moe var for litterære når dei gav att eventyr i skrift. I. Aasen, J. Skar og K. Loupedalen vart for ordrike og mykje påverka av den norrøne sognestilen. Men S. Bugge og M. Moe hadde i sine skrivne attgjevingar råka den rette eventyrstilen - den "rytmiske stilten". Det er ei "bundi form bygt etter visse utformingslogir, med visse stilistiske verke-rådir". Etter å ha analysert original-uppskrifter kjem R. B. fram til at den viktigaste rytmiske grunnlovi er uppatt-taket, "attertaket".

Principet for attertake er som ein veit at same person, situation, samrøde kjem att på same måten nokre vendur .. Det kann taka seg att i ei form der den eine leden er kongruent med den andre, og det kan brigde seg etter visse faste reglar.

På grunnlag av nærlesing klårgjorde R. B. utformingslover for traderte forteljingar, og han fann rytmiske prinsipp i eventyrstilen - de utformingsmønster eller stilmodellar for eventyr og onnor diktning som livde i munnleg tradisjon. Stillovene åt R. B. gjeng utfrå dei 'episke' lovane etter Axel Olrik. Men når R.B. valde nemnet "stillogar" er det fordi han meinte at desse "logine" i trongare meinings gjeld form enn innhald.

I boki Storegut. Åttesogo og diktverke (1906) legg R. B. fram segnene um Storegut og syner korleis A. O. Vinje

Til s. 13

nytta dette segntilfanget i Storegut. Um "Storegut" var det alt kring 1780 dikta ei vise - forma som ei ballade um bergtakking - på bygdemål, og emnet "bygdevisor" la R. B. mykje arbeid i. Han sende ut Bygdedikting frå Telemark I-XXIII hefte og bøker (1907-1933) og Jørund Telnes: Skrifter 1-2 (1925). Bygdevisone - dei eldste frå 1600-talet - avløyste mil-lomalderballadane og kom soleis til å fylla ein kvedartrong i Telemark. Bygdevisor er oftast ikkje so stor diktning, men innhaldet kan vera fengjande, morosamt og dagsaktuelt. Innleidingane og merknadene i desse skriftene fortel ogso mykje um det miljøet diktarar og visor levde i. Viktigaste vilkåret for at bygdevisor, stev og balladar skulde yverliva, var den musikalske sida av tradisjonen. Sjølv var R. B. god kvedar og hadde vokse upp i eit kvedar-miljø. Morfar, Gamle-Rikard, var ei rik tonekjelde, og frå ungane hans kjener ein kring 100 folketonar og vel 50 hardingfeleslåttar. R. B. la seg jamt etter å få med tonar til visone han sende ut. Han kunde skriva notar, og fekk hjelp med det - fyrst frå Arne Eggen og seinare frå E. Groven. Kring 1908 kosta R. B. seg fonograf, og her til lands var han den fyrste som gjorde upptak med kvedarar og spelemenn.

I boki Myllarguten (1908) tok han eit grunngjeve uppgjer med det nasjonaromantiske synet at Myllarguten (1801-1872) hadde lært å spela i ei verd av tiltaksløyse, draum og mystikk. R. B. set Myllaren inn i ein historisk samanheng. Fyrst kjem han i lære hjå Jon Kjos, Øystein Langedrag og Knut Lurås. So dreg han til Ryfylke og Hardanger og spelar saman med Per Bulko, Ola Folkedal o a. Med slik lærdom og rik skaparevne fører Myllaren harding-felespelet vidare. Han byggjer ut gamle slåttar og steller til nye. Møtet med Ole Bull vart ein siger for Myllaren og hardingfella. I Håvard Gibøen (1931) er det meir um spel og mindre av ålmenn kultursoge. H. Gibøen (1809-73) var lite kjend utanfor Telemark og var ingen segnfigur på same vis som Myllarguten. Men R. B. syner at som dansespelar og slåttediktar er det ingen grunn til å gjeva H. Gibøen noko lite rom. Han hadde fastbygde slåtteformer og fekk næme læregutar. Eit anna tilskot til spelemannshistoria er "Spelemenner" (1921). Her set R. B. upp ei periodedeling for hardingfelespelet og syner voksteren frå dei eldste utøvarane på 1700-talet og fram til Olav Moe

(1872-1967) og Torkjell Haugerud (1876-1954). Det er den historisk-biografiske sida ved spelemennene som er viktigast hjå R. B., og skriftene hans byggjer i stor mun på tilfang han sjølv hadde samla or fråsegn. Men han gjorde ogso musikk-åtgåingar. Ma dryfter han rytme - dette at springarrytmen i Telemark og grannebygder skil seg ut frå springarrytmen elles i landet. Inspirert av E. Groven og E. Eggen tok han etter-kvart upp tonalitetsspursmål. R. B. var ogso med i det praktiske arbeidet for folkemusikken i samtid. Han var nytta til kappleiksdomar og saman med Arne Bjørndal skipa han "Landslaget for spelemenn" i 1923.

I nær tilknyting til arbeidet med spelemennene stend utgreidingi um dei eldste felemakarane og hardingfelone i Telemark, Telemarksfela fram til 1825 (1942). Han granska dei ymse felone og syner kva som sermerkjer felearbeidet i desse bygdene - samanlikna med dei eldste felone som kom til Telemark frå Hardanger tidleg på 1700-talet.

Og det kom fleire arbeid um bygdekunst frå R. B. Han skildar rose målingi etter Olav Hansson og Kjetil Rygg med klårskrivne utgreidingar um form og fargebruk. Det bygde-handverket R. B. arbeidde mest med var sylvsmedkunsti. Norskt bondesylv (1925) set sylvsmed-handverket inn i historisk og geografisk samanheng. Sylvet frå Kongsberg, var det danskekongen som åtte etter lovi. Men norske gruve-arbeidarar og vaktmenn stal malm og selde til finsmedar, serleg i Numedal og Telemark. R. B. greider ut um den tekniske sida ved handverket og um ymse slags sylsmidde gjenstandar, serleg um sylgjor og sylgjemot. Boki gjev mykje stilhistorie og drakthistorie og um sylvet i folke-tru og -diktning. Norskt bondesylv er eit livsverk for seg og eit pionærarbeid i norsk bygdekunstgranskning.

Med bygdebøkene Vinje og Rauland I-IV (2500 sider) (1939-44 og 1973) ynskte han "å gjeva ikkje berre eit sant men au eit livande bilæte av folkelivet i helg og virkje, i arbeid og gaman, i tru og tenkjing, i kunst og handverk, i skikk og sed" (1939:VIII). Både manns- og kvinne-handverk har stort rom. Munnleg tradisjon, som han flette inn på høvelege stader, er eit hovudgrunnlag for framstellingi. Han meinte at slik fråsegn "er langt meir påliteleg enn ho vanleg gjeld for" (1939:VII).

I samband med dei etnologiske gran-

skingane la han seg mykje etter å studera nemni som knyter seg til gjenstandar og arbeidsgang. Ingen annan norsk folkekulturgranskar etter Eilert Sundt greidde ut med slik innsikt um den termino-logiske sida av bygdekulturen.

I dei viktige samlaråri 1900-25 må R. B. ha vore umåteleg arbeidsfør. Det heitest at i dei hardaste arbeidsbolkane gjekk han ikkje til sengs, men dubba berre av i ein stol. Han kom godt ut av det med heimelsfolk og medarbeidarar, og han hjelpte andre i veg, m a A. Bjørndal og E. Groven. R. B. fylgde godt med i internasjonal faglitteratur, og i arbeids-måte og synspunkt var han i mangt på line med austeuropiske granskarar (t d P. Bogatyrev og B. Malinowski). Men han kom på kant med den historisk-filogisk orienterte folkeminne-granskingi som rødde grunnen her i landet på den tid. At han sjølv kjende den innfallsvinkelen òg, syner utgreidingane um treskurd på stavkyrkje-portalar og artikkelen "Folkesegni og den historiske kritikken".

All motgang, som toppa seg tiåret fyre krigen, og skort på godkjennings i akademiske krinsar gjorde R. B. bitter, og han sjølv lyfte ikkje steinar av byrdi. Den gåverike R. B. vart vrangbeden, mura seg inne og støyte burt vene og fagbrør. Dermed øydela han vilkår for dialog. I ungdomen var han folkeupplysningsmann i grundtvigånd og stod nær den frilynde norskdomsrørsla. Men med åri vart han fengd av kulturfientleg religiositet, og ein kan undrast på um han kom til å mismæta sitt eige livsverk. Aarsskrift frå historielaget for Telemark og Grenland, som han hadde redigert og skrive mykje i, let han gå inn i 1946. Han nekta å prenta Vinje og Rauland III-IV, som var ferdige då krigen slutta. Etter å ha sendt ut Fanitullen (1950), ei segnmotiv-analyse skrivi i vitskapleg godlune, var det ute med all kreativ granskingsverksem. På resten saumfor han oppskriften sine og streka yver "usømelege" ord med myrk tusj.

Det er tregelag at eit so rikt og mangfelt livsverk vart avbrote før det var meir fullenda. Me hadde gjerne sett enno fleire skrifter um eldre tradisjonssamilarar, um eventyr og um miljøet kring balladekveding, um rose måling og fele-bygging.

Medrekna tekstutgåvone er det prenta omlag 8000 sidor av R.B. Ingen annan norsk folkekulturgranskar gjorde vit-

Til s. 14

skapleg grunnarbeid på so mange umråde. Granskingslende og utgangspunkt var først og fremst Telemark; der var han heimekjend med folk, miljø og kultur. Gode augo for gjevande granskingsobjekt og evne til kreativ djupanalyse, eggjande spursmålsstilling og eldhug i arbeidet er det som sermerkjer vitskapsmannen R. B. Han la emne og problem fram i ei fengjande form, i ein lengtug syntaks og med ei ordhegd som på det beste kan minna um A. O. Vinje. Frårekna bøker han stelte til saman med andre og nokre korte stykke skrev han jamt mynstergod nynorsk.

R. B. var frikar og let seg aldri trælbinda til lærebygnad eller vitskapleg metode. Han var vidsveimd i emneval og på mange vis ein radikal granskar og nybrotsmann som i fagleg samanheng stod einsam i norsk samtid,

Litteratur
Telemark historie 9 1988 Bø

Læreboknormalen 1959

Men alt no må det vera klårt at for nynorsken er det ingi vinning å venta av dette framlegget. Ein kann heller venta at stoda åt nynorsken i dei nynorske landslutene kjem til å verta veikare. Framlegget kann tyna målfolk med bokstavpirk.

Etter framlegget vert nynorsken veikare og ustødere, og vanskelare å læra. Framlegget er i strid med rimelege krav til ei god rettskriving, og ofrar nasjonale verde utan grunn.

Det er djupt udemokratisk å føra inn ei rettskriving som er soleis at vanlegt folk ikkje kann skriva sitt eige mål.

Professor Knut Robberstad i "Målet og målpolitikken" 1958.

Soga um edruskapsarbeid

Nils-Aksel Mjøs minner um ei bok som nyleg er komi, «Sol gjeng upp, sol gjeng ned» av Torvald Nordstoga. Det er soga um edruskapsarbeidet siste hundrad åri han tek fyre seg, serleg i Seljord, men òg i Telemark elles.

Nils-Aksel Mjøs viser til ei nedding i Dagen av tidlegare tingmann Jørgen Sønstebo der boki før ros. Dei som arbeidde for fråhaldssaki, trøytna ikkje um det såg myrk ut. Dei freista få nedgang i alkoholbruken og dermed avgrensa skadeverknaden for dei mange alkoholforfalne.

Godt landsmøte i Noregs Mållag

Landsmøtet i Noregs Mållag vart avvikla i Fredrikstad 23.-25. juli. Østfold Mållag stod bak eit velhalde landsmøte. Frå tilskiparsida vart det m.a. skipa til ein kulturkveld der eit av barneborni til Anders Hovden heldt eit framfrå fyrdrag um farfaren. Elles vart det m.a. framførd visor og prosa av Jakob Sande som budde i Fredrikstad. Dette landsmøtet er trulegt eit av dei mest ryddige og strukturerte på fleire år. Det var fåting som ikkje fungerte etter måten bra.

I ordskiftet um arbeidsprogrammet vart det klårt at *skulemålet*, satsing på meir nynorsk i næringsslivet og kultur og folkeupplysning skal vera millom dei høgst prioriterte sakene i arbeidsåret. Styreframlegget vart i det store og heile ståande, men med mange mindre endringar. Det kom fleire konstruktive punkt i programmet. Medan andre vart yversende styret som tiltakspunkt. Nokre få utsendingar vilde ikkje at samnorskparagrafen i lovi um Norsk språkråd skulde strykast. Men dei greidde ikkje å hindra at det framleis er offisiell politikk frå Noregs Mållag at samnorskpunktet skal strykast. Jamstellingsarbeidet fekk ingen stor plass i ordskiftet. Og arbeidet for jamstelling er ikkje millom dei tri fyrste prioritane i i arbeidsprogrammet. Satsinga på nynorsk i næringsslivet vart godt motteke.

Ordskiftet um normering vart ei sterk kapping millom Ola Breivega og Helge Sandøy som skulde rekka yver mykje i stutte innleidningar. Både Sandøy og Breivega heldt ein sakleg tone. Ein av utsendingane meinte at Sandøy ikkje hadde fagleg grunnlag for å tilbakevisa at det skjer ei bokmålisering av målføri. Sandøy tok straks replikk, og var ivrig etter å forsvara seg. Han hadde sett og vist til uppgåvor og utgreidinger som kunde nyttast til å snakka um bokmålisering, men han meinte ikkje at han hadde underslege fakta med å tilbakevisa bokmåliseringi. Normeringsordskiftet førde med seg at landsmøtet vedtok å utsetja saki. Styret i Noregs Mållag fær fullmakt til å arbeida med ordtilfangssaka um ho kjem upp att i Norsk språkråd.

Landsmøte og arbeidsprogram nemndi gjekk diverre ikkje inn for at det skal stå i arbeidsprogrammet at nynorsk normaltalemål med bakgrunn i landsdelsdialektane vert fremja i media eller

for at normaltalemål skal brukast meir. Lars Bjarne Marøy, Håvard Tangen, Frøydis Lehmann og Arvid Langeland gjorde framlegg um det. Framlegget innebar òg at det skulde skipast til kurs i normaltalemål. Framlegget vart sendt yver til styret som tiltak. Ordlyden vert no: *Auka prestisjen til det nynorske standardtalemålet, slik at det vert ein meir reell konkurrent til bokmålsstandardtalemål, og samstundes få fram eit større mangfald i bruken av dette nynorske standardtalemålet.*

I-målsbrukarane markera seg sterkt med iallfall 5 innlegg. Til og med austlendingane forsvara i-målet. Elles bylgja ordskiftet millom innlegg frå Oddmund Hoels vedtaksframlegg i rettskrivings-spursmålet og vedtaksframlegget frå Aud Søyland og Ingeborg Donali. Eit vedtaksframlegg frå Arvid Langeland som gjekk inn for i-mål og høgnorskt mål, nådde ikkje upp i diskusjonen. Langeland markera seg likevel sterkt m.a. med å dela ut eit notat aom argumentera for vedtaksframleget.

Val: Oddmund Hoel vart attvald til styret. Reidun Dahle vart ny i styret for Grete Riise som vert dagleg leidar. På varaplass til styret vart desse valde i prioritera sekkjeflylgja: Gunnar Ottne, Oddny Ueland, Harald Dyrkorn.

Lars Bjarne Marøy
formann i Vestlandske Mållag

Dansk teksting på TV2!

Det vert opplyst til Vestmannen at filmen *Cadillac Man* som gjekk på TV2 sundag den 16. august 1998 kl. 21.35 var teksta på dansk – reint Danmarks-dansk! Talemålet i filmen er engelsk.

Dette stadfester at det norskdanske skriftmålet, bokmål kalla, er kome lenger på vegn attende til den danske roti si enn einskilde kanskje trudde. For um sume visst vil ha det til at norsk mål ikkje finst, so er korkje danskar eller andre i tvil um at det danske målet både finst og skal varetakast!

Me hev visst stundom høyrt ymt um at serleg TV-kanalane NRK og TV2 skal hjelpe til med å halda uppe norsk kultur! Um andre filmar hev vore danskteksta, veit me ikkje.

Eg ser til Helge Rode radt frå Sletto i Hol

Av Arne Horge

Hanne Engberg:
En digters historie (448 sidor)
Gyldendal, Kjøbenhavn, 1996

So når eg har dyr inne på fjøs og stall då. likar eg å koma umframtid legg upp um morgen når eg er åleine heime, for når me inkje er two, kjeringi og eg, då gjeng fjøsstellet berre halvparten so snøgt, og er eg då ikkje ute i god tid, vert det rauting og bræking og hestane dundrar på stallen. Soleis barst det til sundagen den 2. mars i år at eg var tidleg nok uppe til å høre i radioen at eit kor song "Der er ingenting i Verden saa stille som Sne" av den danske diktaren Helge Rode. Og eg sat med føtene yver sengekanten og tenkte at alsto er ikkje Helge Rode heiltupp ute or livsstraumen her til lands.

I "En digters historie" gjev Hanne Engberg oss for fyrste gong i bok livet til Helge Rode, 1870-1937, i eitt drag, og på ymse vis kan dette livet og den diktingi det skapte ha noko å gjeva oss nordmenn i dag, men den viktigaste vegen vår no til Helge Rode trur eg likevel lyst vera at han fekk so mykje å segja for Olav Sletto frå Hol i Hallingdal som er ein av dei store forteljarane i norsk bokheim.

Boki um Helge Rode er siste bandet i eit trebandsverk som byrjar med "En kærlighedshistorie" (1991) um det stutte ekteskapet millom den sermerkte danske politikaren Orla Lehmann og Maria Puggard. Andre bandet, "En frigørelseshistorie" (1994) handlar um dotter deira Margrethe som vart gift med litteraturhistorikaren Godfred Rode og fekk sönene Ove og Helge med honom. Men ho reiste frå mannen sin og gifte seg uppatt med nordmannen Erik Vullum, vinstrepolitikar, journalist og forfattar, redaktør i Dagbladet, frienkar og med tidi hard på flaska. Slik gjekk det til at Helge Rode som smågut kom til Kristiania, og at trebandsverket åt Hanne Engberg tek tak i både dansk og norsk samfunnsliv.

Helge Rode knytte seg til Kristiania-bohemen, og han vart kjend med Hans Jæger, Christian Krohg, Sibjørn Obstfelder og Edvard Munch. So langt eg kjenner til har Edvard Munch laga two ungdomsportrett av Helge Rode, og det eine har Hanne Engberg teke med i boki si. Han var skulekamerat med Nils Collett Vogt, Vilhelm Krag og Jens Thiis, og då Olav Sletto kom til Kristiania på veg til

Helge Rode, 30 år gammal. Litografi av Edvard Munch. Frå boki.

Danmark i 1908, fekk han fyremålingsbrev frå Vilhelm Krag til Helge Rode i Kjøbenhavn. Krag var då teatersjef ved Nationaltheatret.

I 1891 hadde Helge Rode ei skilsetjande uppleveling i Valdresfjelli, han heldt til noko av vetteren i Valdres i lag med mor si og styvfar sin, og Nils Collett Vogt var med. Upplevningi av fjellviddone bergtok honom og rykte honom burt og lét honom røyne ukjende venlege krefter kring seg i staden for vonløyse og døds lengt. – Noko liknande hende med Olav Sletto. Sist i 1930-åri tok han til å skrive ned barndomsminne. I bøkene kalla han seg Per, og vesle Per upplevd mystikk, ei venleg og blid kraft som ein augneblink strauk honom litt yver kinnet og gjorde honom tindrande glad, han *høyrd* gleda. Nokon Nils Collett Vogt hadde ikkje Per

med seg, det var katta til bestefar og bestemor som fylgte honom til "Bjærgets Top", ("Per Sjøl", 1941).

Fyrst på året i 1899 fekk Helge Rode høve til å fylge med mor si og Erik Vullum åt Italia. Pengar var det smått med for Helge Rode so han laut gjera det på rimelegaste vis. I seks år levde han meir eller mindre på ferdafot, og i Italia råka han ei vakker dansk kvinne, Edith Nebelon, og då Olav Sletto kom til dei i Kjøbenhavn, var desse two gifte og hadde born i lag. Edith Rode var sjølv ei framgangsrik forfattarinne. Men korkje mannen sin eller den hallingdølen som kom i huset hennar makta ho å gjera i stand til å teikne skikkeleg levande kvinner i diktverki sine.

Margrethe Vullum hadde råd til å hjelpe Edith og Helge Rode med pengar, men hjelpi batt, og dei streva etter å klare seg sjølv samstundes som Helge Rode streva med å finne sin eigen grunn til å tufte diktingi si på. Han kom etter kvart til å vende seg bort frå Georg Brandes og hans aristokratiske radikalisme, frå materialisme og religionsløyse, frå trøysteslaus naturalisme og frå dåmen av undergang i sjølegranskingi på 90-talet. Med Valdresupplevelingi i ryggen leitte Helge Rode etter eit anna grunnlag. Han kom fram til idealistisk realisme og tru på at det finst skapande åndskrefter som er større enn dei me ber i skallen til kvardags, og han kom til å sjå noko verdfullt i dei heimlege folkelege tradisjonane, i levande gudstru og fedrelandshug utan brodd mot andre. Han som hadde vakse opp i ein radikal heim vart konservativ utan å lata seg fanga inn i besteborgarleg politisk konser-

Setesdalsforlaget

4690 Valle

for nynorsk og høgnorsk fag- og skjønnlitteratur av alle slag; prioritert: nynorske barne- og ungdomsbøker. Kom med manus til eit godt og trygt landsens forlag! Greie vilkår! Bed om bokliste som inneheld over 30 titlar!

E-post: setesdalsforlaget@online.no - Klik på heimesida: home.sol.no/~sforlag

Tlf ISDN 379 37 099 – faks ISDN 379 37 098 -
tlf. privat 379 37 097.

vatismen eller storkna kyrkjelære. Lummeuret og faste matmål var ikkje det som skulde fylle livet, sa han. Då Olav Sletto møtte honom i Kjøbenhavn, hadde Helge Rode enno ein lang veg att å gå til eit avklåra livssyn, men Sletto fekk vera i lag med honom medan han gjekk ein stubb av denne vegen, og Sletto segjer sjølv at han kom i gjæring under utanlandsupphaldet sitt i 1908-1909. Dette upphaldet var sjølvsagt meir enn møtet med Helge Rode, men også Sletto fekk mykje av det same livssynet då han vart vel vaksen, og påverknaden frå Rode tok sikkert ikkje slutt då Sletto før heim til Noreg etter at dei fyrst hadde møtst.

Helge Rode fann tilfang til diktingi si frå den tidi han levde i og radt attende åt antikken og bibelsoga og gamal gudelære. Olav Sletto kom til å gjera det same. Og at han las ferdaskildringane til Rode frå Italia fyre han skrev dei tre romanane sine um biskop Ambrosius i Milano, er eg yvertydd um, for Olav Sletto sjølv hadde vore til Italia. Men kristelege bøker skrev korkje Helge Rode eller Olav Sletto. Straks etter at mor til Helge Rode gjekk frå far hans, døydde faren; og Olav Sletto såg aldri far sin. Eg trur knapt dei samta last um denne likskapen i lagnad, det vilde vel vorte for sårt, men at Sletto såg korleis Rode brukte saknet etter faren i skodespel, vart vel eit påskuv åt honom sjølv til å gjera det same, t.d. i romanrekka "Røgnaldfolket" der hovudpersonen pressten Lars Silju gjorde ei ferd for å råke farsfolket sitt for fyrste gong.

Det eg her har skrive skal ikkje syne i kor stor mun Helge Rode har påverka Olav Sletto, eg vil berre syne kor gjevande det kan vera å lesa Hanne Engberg si bok med ståstad på garden Sletto i Hol. Hanne Engberg nemner ikkje Olav Sletto med eit einaste ord i boki si. At Sletto eit kast gjekk i huset hjå Edith og Helge Rode er heller ikkje nokon grunn til at ho skulde gjera det, det var so mange som gjekk der. Men det som Hanne Engberg burde ha visst, var at i 1950-åri tok Olav Sletto til å arbeide litterært med den tidi han var i Kjøbenhavn. I tre bøker fortel han um Edith og Helge Rode, Georg Brandes, Sven Lange, Vilhelm Andersen, Axel Olrik og mange fleire. Og um dette arbeidet er det Olav Dalgard slår fast: "I det heile er det som treffsikker portrettør Sletto har tatt inn dei fleste poeng i dette memoarverket." – Difor tykkjer eg det er eit lyte ved "En digters historie" at Sletto ikkje er millom kjeldone.

Hanne Engberg skriv dansk med ein jamn og stød språktone. Her er ingen

språklege høgdepunkt som i kraft av seg sjølve kan vildre meg burt frå innhaldet. Målföringi gjer meg trygg på at Hanne Engberg er eit ålvorlegt og grundigt arbeidande menneske som på beste vis gjev meg Helge Rode og livsverket hans år for år. So trygg vert eg, serleg i samband med livssynsordskiftet i 20-åri, at tryggleiken fær eit innslag av keidsemid.

Etter det eg her har sagt skulde ein ikkje tru det fanst stavefeil i boki, men det gjer det. – Side 19. For at vesle Helge skulde koma ut frå Kristiania fekk han ei stund upphelde på garden Eidsvold ved Randsfjorden i Trøndelag. Kvar er det? – På side 22 teikna som ung sprett i Åsgårdsstrand av Jens Thiis som har skrive 1893 på teikningi medan bilætrekstitalar um 1891. – Eit dikt av Obstfelder på side 50 fær ein tittel frå Helge Rode. – Namnet på den tyske filosofen Nietzsche vert stava på two måtar. – Helge Rode fortel på side 54 at han hadde den store upplevingi si i Valdres på vetrereføre, medan Hanne Engberg på same sida og på side 78 hevdar at det var um sumaren.

At forlaget kunde finne på å sleppe frå seg denne boki utan namneliste, bilætliste og tilvising til notane, skjønar eg ikkje. Det heftar og ergrar både under lesteren og når eg skriv denne meldingi.

Fleire stader er lyrikk til Helge Rode som eit ordsett Munch-bilæte, fortel Hanne Engberg, og eg ser at norske naturdikt kjem fleire gonger. Diktet "Aften ved Kristianiafjorden" er eit svar til både påstandane. Eg hermar eit vers:

*Der lyser Skær af Flammer,
som ei tilhører Jorden,
og fjerne, dybe Røster
vil besætte min Mund.
Jeg gløder i en Skønhed,
der kommer dybt fra Fjorden,
som laa min Ungdoms Længsel
og brændte paa dens Bund.*

Olav Sletto fylgte ikkje Helge Rode i å skrive lyrikk, men åndeleg i slekt var dei. Og heller ikkje sosialt var dei so framande for kvarandre som ein skulde tru, den vesale byguten frå Kjøbenhavn og bondeguten or fjellbygdi. Eg ser i "En digters historie" at då Rode skulde skildre nyvunni jord frå havet i Nederland, då sa han at ho var nett so tett som den grauten som står på norske bondebord til dugurds. Ja, han nyttar ordet "graut" slik som Sletto sa det, og når han kjende grauten so vel, so hadde han vel også smaka på han.

Tilskrifter

Vestmannen

Bladstyrar Jostein Krovik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Vestmannalaget

Formann Leidolv Hundvin
Lillehatten 242, 5033 Fyllingsdal
Telefon 55 15 37 32

Ivar Aasen-sambandet

Formann Bjørn Tormod Ringdal
Løvåsbakken 22, 5033 Fyllingsdal
Vestlandske Mållag

Formann Lars Bjarne Narøy

Eliasmarki 14, 5034 Y LaksevågP

Telefon 55 34 33 77

Norrønalaget Bragr

Formann Lars Bjarne Marøy

Tilskrift som Vestlandske Mållag

Målungdomslaget

Prikkjen yver i-en

Formann Bjørn Tormod Ringdal
Løvåsbakken 22, 5033 Fyllingsdal

Norsk Bokreidingslag

Postbok 684, 5001 Bergen
Telefon 55 31 66 29

Høgnorskringen

ved Håvard Tangen

Grensa 8, 0159 Oslo

Telefon 22 33 68 10

Norsk Målungdom

Øvre Slottsg. 5, 0157 Oslo

Telefon 2216155 / nmu @ nynorsk.no

Noregs Mållag

Kirkegata 32, 0105 Oslo

Telefon 22 47 71 00 / Faks 22 47 71 01

IvarAasen-sambandet

Ivar Aasen-sambandet arbeider for måldyrking og målreising. Sambandet krev fulle rettar for nynorsk i Noreg, og innanfor nynorsken krev me fulle rettar for i-målet som Ivar Aasen valde.

Sambandet tevlar ikkje med resten av norsk målrørla, men hev ei sergjering i rørla. I Sambandet kan både lag og einskidlemer vera med, og me ser gjerne at du er med både i mållag der du bur og beinveges i Sambandet. Skriv deg inn!

Årspengar for beinveges innmelde kr. 50,-

Innmelding til kassastryren:

Ivar Aasen-sambandet v/Torolv

Hustad

Elvenesvegen 10 C

5050 Nesttun

Postgiro 0814 20 27 209

SETESDALSFORLAGET – nytt, sermerkt målforlag

Setesdalsforlaget i Valle i Setesdal hev vore i drift ei stund no, med Ånund Homme til framdrivar og idéskapar. Det er, sagt med forlagsord, først og fremst eit forlag for nynorske utgjevna-der, dikt, prosa og fagskrifter.

Seteslagsforlaget legg vinn på å tenkja i det små i bokutgjevingi, det vil segja at upplagi kann vera *sers* små, ja, ned imot ei 20-30 bøker. Mest ingen-ting er for lite. Små ting i små upplag kann forlaget gjera sjølv: skriva inn på datamaskin, prenta med digital kopima-skinn og binda inn i stivband med enkelt utstyr. Små hefte i A5-format kann sjølvsagt stiftast med mjukt umslag. Bokframstellingi vert stundom ei frukt av samarbeid millom forlag og forfatar, og forfattarane må skynleg nok bin-da seg til å taka eit lite minsteupplag.

Det hev minka lagnadstungt i den nynorske forlagsfloraen. Noregs Boklag, Rune og Marius Evjebergs forlag er burte; Norsk Barneblads forlag hev slutta med bokutgjeving, og det same tykkjест Fonna ha gjort. Frå den vonfulle nybrotstidi hugsar me nynor-ske forlag som Mons Litlerés forlag i Bjørgvin, Erik Gunleiksons forlag i Risør og Bertrand Jensens forlag i Oslo. Denne yversyni er ikkje utførleg.

Setesdalsforlaget fell inn i ei viktig forlagsrekka, ja, livsviktug for nynorsk bokutgjeving. Utan dei nemnde forlagi, og sume unemnde, hadde mange målbøker aldri kome ut, sumtid bøker som hev synt seg verdfulle og som vart lysande kyndlar i nynorsk bokheim. Som til dømes bøker av Rasmus Løland, Ivar Mortenson Egnund,

Anders Vassbotn, Hans Seland, Kristen Stalleland, John Klæbo, Per Sivle og jamvel Arne Garborg. Kann Setesdalsforlaget fylla ein tom plass i forlagsrekka, hev det ei uppgåva som er stor, kravfull og byrg.

I 1997 kom det ei rad bøker og skrifter frå Setesdalsforlaget, av Torjus O. Nomeland, Ottar Rygg, Ellen Lien, Jorun Aasen (eit hefte om Sivert Aarflot og første folkeboksamlingi på landsbygdi), Ånund K. Homme, Kristian Stubseid, fyredragssamling frå eit Johannes Skard-seminar i 1997 m.m.

No i 1998 hev det kome barnefortel-jingar av den ikkje ukjende Sigbjørn Heie, ny utgåva av Johan H. Grimstads "Kornet og freden", barndomsminne frå Valle, "Sonja", attåt ei diktsamling av Ånund K. Homme, "Kvæve og trog", dikt av Lars Rysstad, "Vektaren" og av Ole-Birger Olsen, "Månen er ein full mann". Bøkene no i år er i stivband, og vonleg vert det høve å koma attende til sume av dei. Fleire bøker er planlagde, soleis ei prosablanding av Sigbjørn Heie.

Jostein Krokvik

makt
mål og
mål

- * Mål og Makt er tidsskriftet åt Studentmållaget i Oslo
- * Mål og Makt er det leiande målteoretiske tidsskriftet i målrørsla
- * Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr i 1998
- * Siste nummer utkome i 1997:

Vincent Eye Færavaag: **Høgnorsk - eit mål på steingrunn?**
Ingar Arnøy: **Kvifor er det norske viktig?**
Geir Wiggen: **Skrivaren Kjell Venås -
eit publikasjonshistorisk riss**
Håkon Kolmannskog: **Treng me ei ny målførereising?**

- — — — —
 Send meg M&M nr. 1-2/97 "Språket og sjela", 40,-
 Send meg M&M nr. 3/97 Nynorsken i L97 - **Språkrøkt i Norden**, 40,-
 Send meg M&M Register 1971-1995, 70,-
 Send meg M&M nr. 4/97 Det norske og det høgnorske, 25,-
 Eg tingar M&M for 90,- kr året.

NAMN: _____

ADRESSE: _____

POSTNR: _____

STAD: _____

Send åt: Mål og Makt, c/o NMU Øvre Slottsgate 5, 0157 Oslo
Tlf.: 22 36 40 43 Faks: 22 36 40 68

DAG OG TID

Lyser opp i målmørkret!

Ring oss i dag og ting avisat til spesialpris;
199 kroner for eit halvt år!

Telefon: 22 33 00 97

Dag og Tid

Pilestredet 8, 0180 OSLO

Tlf. 22 33 00 97 – Faks 22 41 42 10 – E-post: bladstova@dagogtid.no

Meir skarring på r?

Oslobladet Dagsavisen fortel etter språkgranskaren Arne Kjell Foldvik (Nidaros) at skarre-r breider seg millom anna på Agder.

Auke i ymse landsluter

I heile landet finst skarre-r i strok med kring ein halv million ibuarar. I Setesdal skal skarringi vera komi upp til Hylestad herad; grensa millom rulle-r og skarre-r låg tidlegare synst ved Byglandsfjorden.

I Rogaland skarrar flestalle unge, rett nok med undantak nokre stader. I Hordaland breider skarringi seg serleg langs med kysten, og Foldvik trur det kjem av at mange bergensfolk flytter ut til kyststroki etter det kom betre vegar og fleire bruer. I Sogn og Fjordane spreider skarringi seg serleg i grannelaget til Flora og Førde.

Ulik gjenomslagskraft

Foldal trur at born der den eine av foreldri hev skarre-r, vanleg kjem til å skarra, endå um dei bur i eit strok med rulle-r. I klassa til dotter hans skarrar two elevar på trøndsk.

Tilhøvi er ikkje heilt like i landet. Minst gjenomslagskraft hev skarre-r kanskje i Oslo, meiner Foldvik; her fær logopedar spursmål frå urolege foreldre som ottast borni skal verta mobba um dei ikkje lærer seg «rett r», med andre ord rulle-r.

Uphavet til skarre-r

Når kom skarre-r til Noreg? Granskane veit det ikkje, men dei trur skarringi tok til på Paris-kanten på 1600-1700-talet og at skarre-r hadde festa seg godt i København kring 1780.

Det finst mange vandresogor um upphavet. Nokre trur det var eit talelyte ved det franske hoffet på 1600-talet, og sidan hoff-folki ikkje vilde støyta kongen, tok dei i bruk lytet som snart vart mote og spreidde seg til kringliggjande land. Denne soga tvilar Foldvik på; det er ikkje samfundstoppene som skapar brigde i målet, meiner han, det er born og unge, nett som i moteverdi. Trur han.

Ei soga um korleis skarringi kom til Hardanger, fortel at det var politikaren Aga som førde henne dit. Han var med i det norske riksstyret under Oscar 2. i unionstidi, og var til stades ved mange

Bøker frå Norrønalaget Bragr

med klassiske nynorske dikt:

Heinrich Heine: Dikt i umsetjing ved ymse umsetjarar. Utval ved Conrad Clausen. Innleiding av Olav Brattegard (1972)

Det dagast i Noreg. Dikt av ulike diktatarar frå Hordaland. Utval og innleiding ved Conrad Clausen (1981)

Olav Nygård: *Mitt rike.* Utvalde dikt ved Conrad Clausen. Innleiding av Ingjald Bolstad (1984)

Vers på vesterveg. Dikt med tilknyting til havet og øyane i vest. Utval og innleiding ved Conrad Clausen. (1985).

Friedrich von Schiller: *Songen um klokka* og andre dikt, umsette av Ivar Aasen og andre. Utval ved Conrad Clausen. Innleiding av Edvard Alme (1988).

Desse bøkene kostar kr 40,- for bok.

Dessutan hev Norrønalaget Bragr på lager:

Lars Eskeland: Norsk Formlæra. Avprent av 1918-utgåva (1996). Kr. 35,-.

Lars Eskeland: Norsk Ordliste (Høgnorskordlista). Avprent av 1921-utgåva (1997). Kr. 75,-.

Kann tingast hjå: Norrønalaget Bragr
ved Lars Bjarne Marøy
Eliasmarken 14
5034 Ytre Laksevåg

Tlf. 55 34 33 77 – E-post: lbmaroy @ online.no

møte i Stockholm. Då skal han ha plukka opp skarringi frå lauslynde damor ved det franske hoffet.

Etter ei onnor soga kom skarringi frå danskar som i si tid heldt til i Baroniet i Rosendal.

slett ikkje alltid varande innverknad på standardmålet. Men med ein viss seigmåte for ein einskild bokstav – r – kann det kanskje vera onnorleides? Dette berre til ettertanke.

Einvegskøyring?

For moro vil Vestmannen peika på sumt som ikkje kjem fram i upplysingane til Foldal i Dagsavisen. Det finst nedslagspunkt for skarre-r i klassor og på stader med rulle-r. Finst døme på det motsette – nedslagspunkt for rulle-r i klassor og på stader med skarre-r? At born og unge skapar framtidsmålet gjenom motepåfunn, sjargong, er ikkje so fullvisst, det skulde me vita i vårt land. Sjargong fell burt eller skifter med alder og år, og fær

Diktdebutantar på Samlaget

På Det Norske Samlaget er det tri diktdebutantar i år. Det er Rune Hesjedal (46) med boki *Nesten hegredikt* på 60 sider, og Halvdan Magnus Hansen med *Utan å ta metermålet fram*, 71 sider. Den kvinnelege debutanten heiter Gunnhild Øyehaug (23) som er frå Ørsta. Hennar bok heiter *Slaven av blåbærret*.

Islamisk friskule i Oslo

NTB fortel at islamske Urtehagen friskole i Oslo er godkjend av departementet til privat vidaregåande skule med rett til tilskot etter privatskulelovi. Skulen skal gjeva vidareførande yrkjesretta upplæring som ikkje er tilgjengeleg ved andre vidaregåande offentlege skular.

Etter opplysningar frå Trond Ali Linstad i Urtehagen friskole skal den nye skulen millom anna fyrebu elevane til læraruppgåvor i islamske samskipnader og til å drive barne- og ungdomsarbeid i storbymiljø med ungdomsproblem.

Skulen er godkjend for upptil 40 elevar og vert i nokon mun internatskule med nokre hyblar. Leidar er Trond Ali Linstad som ser seg um etter lokale eller byggjetuft til skulen.

Ein tanke for høgnorskrørsla?

Kann den islamske friskulen vera ein spore for høgnorskrørsla? Målrørsla stod ein gong i godt samband med folkehøgskulane, dei var mest rekna for two kvister på same greini, og friskuletanken var eit velkjent umgrip. Dette er lenge sidan, diverre, og kanskje er det no snart på tide for høgnorskrørsla å reisa sin friskule. Ein høgnorsk vidaregåande friskule må sjølvsga leggja ei hovudvekt på norsk med umfram upplæring i høgnorsk mål og målsoga. Og truleg utvida upplæring i gamalnorsk, islandsk og færøysk. Kanskje med ei form for målupplæring som motverkar målfordomar og med tidi gjev nye impulsar til offentleg skule. Sutring for verdsens vande hev me meir enn nok av; det spørst kva me sjølve vil og maktar. Og det er alltid betre å kveikja eit lite ljós enn å banna yver myrkret.

Stygt offentleg slurv

NPK melder at i stortingsproposisjon nr. 80 (1997-98) frå Justisdepartementet er den samiske teksti skjemd av mange mistak. Sumt i proposisjonen er ulesande fordi samiske teikn er misskrivne. Soleis hev teiknet s (sj) vorte til o.

Dette held ikkje mål; tekster frå offentlege organ bør vera korrekte, segjer næstleidar i Samisk språkråd, Nils Øivind Helander til Sameradioen. Slike slurvute tekster bør rettast og prentast på ny.

Verdfulle bøker

Ny 1998:

Ivar Aasen: Målsamlingar frå Trondhjem og Tromsø Stifter – Red. Jarle, Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. Hefta kr 230,-.

Jarle Bondevik, Oddvar Nes, red.: Ivar Aasen-studiar I Utgreidingar av Jarle Bondevik, Bjarne Ulvestad og Andrew Robert Linn. Hefta kr 230,-.

Tidlegare år:

Ivar Aasen: Målsamlingar frå Christiansands og Agershuus Stifter. Etterleivde Aasen-arbeid Hefta kr 240,-

Alv Askeland: Folkesuverenitet, Stortinget og Grunnlovi. Frisk essay-samling på godt mål um grunnleggjande spørsmål for norsk folkestyre og sjølvstende. Hefta kr 135,-.

Arne Garborg: Ivar Aasen. Ved Trygve Lande. Miniformat. Kr 95,-.

Jostein Krokvik: Ivar Aasen – diktar og granskars, sosial frigjerar og nasjonal målreisar. Bilete ved Jo Gjerstad. 272 sider. I band kr 250,-.

Jostein Krokvik: Norskrøtt skriftmåls store fall. Utgreiding um det nynorske atterslaget i etterkrigstidi. Hefta kr 130,-.

Jostein Krokvik: Ny Hungrvekja og Jan Prahl. Hefta kr 160,-.

Jostein Krokvik: Mål og vanmæle. Soga um det offentlege målet. Hefta kr 160,-.

Jostein Krokvik: Kjettarord um norstkålalkymi. Hefta kr 24,-.

Sigurd Sandvik: Skriv betre norsk. Rettleiding i målbruk. Hefta kr 115,-.

Sigurd Sandvik: Suldalsmålet II. Ny i samling ord og ordlag frå Suldal. Hefta kr 100,-. **Suldalsmålet I og II** samla for kr 200,-.

Ivar Aasen: Norsk Maalbunad. Norske ord etter umgrip og tyding. I band kr 80,-; hefta kr 60,-.

Ivar Aasen: Målsamlingar frå Bergens Stift ved Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. Aasen-manuskript um målet i Sogn, Nordhordland, Voss, Hardanger og Sunnhordland. Med upplysande tillegg og ei ordbok. Kr. 230,-.

Ivar Aasen: Målsamlingar frå Sunnmøre. Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 250,-; hefta kr 200,-.

Ivar Aasen: Sunnmørsgrammatikkane. Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 200,-; hefta kr 180,-.

Gustav Indrebø: Norsk Målsoga. Det grunnleggjande målsogeverket. I band kr 350,-.

Gustav Indrebø: Kva er målreising. Utvalde artiklar. Hefta kr 50,-.

Gustav Indrebø: På norsk grunn. Hefta kr 125,-.

Inger Indrebø Eidissen: Gustav Indrebø. Ei livsskildring. Skildra frå nært hald. I band kr 230,-.

Nikolaus Gjelsvik: Von og veg. Gjelsviks høgskatta ervebrev um norsk målføring. I band kr 60,-.

Severin Eskeland: Framandordbok. Einaste nynorske. I band kr 115,-.

Severin Eskeland: Ei minnebok. I band kr 50,-.

Egil Lehmann: Reise det som velt er. Hefta kr 115,-.

Egil Lehmann: Færøysk-norsk ordbok. I band kr. 150,-.

Hannaas, Clausen, Jerdal: **Vestmannalaget 110 år.** I band kr 200,-.

Norsk Bokreidingslag

Postboks 684 – 5001 Bergen

Tlf. 55 31 66 29 Faks: 55 32 03 56 Postgiro 0809 3918844

JARS BJURNE MARØY
BILASMARKEN 14
5934 F., LAKSEVÅG

ISSN 0800-8647

C-BLAD

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Døyr nynorsken snart ut som eige mål?

Ja, spørsmålet i yverskrifti er ikkje urimeleg slik Norsk språkråd og andre som vakt skal vera, steller med det ille medfarne nynorske skriftmålet. Dersom me høgnorskfolk ikkje sannkjerner dette og ser vanferdi i nykter samanheng med ytre røynd, synest målet vera på veg ut, slik målstatistikkene òg stadfester. Hovudfienden er ikkje alltid der målfolk frå gamalt hev tenkt seg, og bokmålsfolk hev gode grunnar til å hevda at offisiell nynorsk alt i dag ligg på grensa – eller stundom hev kome yver grensa – til å fortæra eigen riksmålstatus. Diverre.

I Aftenposten 28.8.1998 er umtala ei lærebok, nynorskutgåva, i norsk (!) av Odd Sætre og Ragna Ådlandsvik på Samlaget, "Gjennom språket". Me skal sjå burt ifrå andre sider og avgrensa oss til det bokmålsmeldaren Edel Bakkemoen skriv um målet:

Vi har lest nynorskutgaven. Språket her fylles med bokmålsformer og (at det) går mer og mer i oppløsning, med Språkrådets velsignelse og styring, er

sørgelig. Snart dør den vel ut som eget mål. I denne læreboken finner vi en merkelig blanding av god, tradisjonell nynorsk og liberal bruk av bokmålsformer som før var forbudt, og stusser når en side åpner med en setning som denne: "Rolf Jacobsen bruker ofte besjeiling."

Sprogfeil som disse skulle i hvert fall ikke få passere i en norsk bok: "nokon gode råd" / "Kva trekte du på smilebanbdet av når du las denne forteljinga" / "den blå blomsteren" i romantikken".

Forfatternes forord og tekster inneholder mye upresist, muntlig snikk-snakk. Og hvorfor skal forfatterne være på fornavn med Adam Oehlenschläger? Er det de selv som har påført Olaf Bulls "Elvira" en ny ukledelig sprograk?

Gamal folkevisdom

Sanningi er ofta hard å høyra.
Ved Ivar Aasen

Godt sagt um MEININGAR:

Meiningar hev valda fleire ulukkor på den vesle jordi vår enn pest og jordskjelv.

Francois Voltaire (1694-1778) fransk tenkjar.

Sluttordet

Mange ord fyller ingen sekkr.

Benjamin Franklin
(1706-1790; amerikansk politikar og forfattar.

Snakk med oss om Plassering

Vi gir deg betre råd!

KREDITKASSEN

HER FINN DU OSS I HORDALAND:

Arna - Bryggen - Fana - Fyllingsdalen - Landås - Rådhusplass - Åsane
Askøy - Austervoll - Bømlø - Norhordaland - Os - Osterøy - Sotra